

વર્ષ : ૩૫
અંક : ૫
મે-૨૦૧૧

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 5/- Each

દિવ્યધ્વનિ

આધ્યાત્મિક મુખપત્ર

આપણી સંસ્થા પ્રસ્તાવિત શ્રી રાજમંદિર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪ ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨

E-mail : srask@rediffmail.com, Web.: www.shrimad-koba.org

आपशी संस्थां श्री राजमंदिरना भूमिपूजन तथा शिलान्यास विधिनी तसवीरो (ता. २०-४-१९)

संतोनुं पावन साङ्गिध्य

पूज्यश्री राकेशभाईनुं स्वागत

धार्मिक विधिनी वेजाचे

उपस्थित पूज्यश्री तथा महानुभावो

विधि करता राजभक्तो

-: પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી

-: સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ

-: સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

-: મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
ટ્રસ્ટી, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા

-: પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૨૧૯
૨૩૨૭ ૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૧૪૨
srask@rediffmail.com
www.shrimad-koba.org

-: લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂા. ૧૮૦
આજીવન રૂા. ૭૫૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 2500
\$-60, £-35
આજીવન : Rs. 7000
\$-170, £-110
By Sea Mail
આજીવન : Rs. 3500
\$-85, £-60

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ ..... શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૩
- (૨) યોગ દ્વારા જીવનનો વિકાસ પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ૫
- (૩) રત્નત્રય ..... શ્રી મણિભાઈ શાહ ૯
- (૪) તુલનાનું દુઃખ ..... ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૧૨
- (૫) શ્રી પદ્મનંદિ આચાર્ય .. પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૬
- (૬) બાર ભાવના ..... પૂજ્ય બહેનશ્રી ૧૯
- (૭) અપૂર્વ અવસર ..... શ્રી વલભજી હીરજી ૨૧
- (૮) રોબિન્સન કૃઝોની ભૂલ ... શ્રી ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી ૨૨
- (૯) આગમ : આત્મસુધારણાનો અમૂલ્ય
દસ્તાવેજ ..... શ્રી ગુણવંત બરવાળિયા ૨૪
- (૧૦) પ્રભુ બિરાજે છે ..... શ્રી ધૂની માંડલિયા ૨૮
- (૧૧) પ્રભુના દર્શન-પૂજનું ફળ .. શ્રી મલયભાઈ બાવીસી ૨૯
- (૧૨) આત્મિક સુખની શોધમાં . શ્રી સંજયભાઈ દોશી ૩૦
- (૧૩) આર્જવ ધર્મ ..... બા. બ્ર. પવન જૈન ૩૧
..... બા. બ્ર. કમલ જૈન
- (૧૪) બાળવિભાગ ..... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૩
- (૧૫) Yuva Times ૩૫
- (૧૬) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૩૫

મે, ૨૦૧૧

અંક - ૫

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪

ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૧૪૨

srask@rediffmail.com

www.shrimad-koba.org

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદક મંડળને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદક મંડળનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

મારે મને ગોતવો છે ! આપે ગોતવા માટેનાં ચિહ્નો બતાવ્યાં છે, સમજાવ્યાં છે કે જે હું આ પ્રમાણે સમજ્યો છું : “ચૈતન્ય મારું મુખ્ય લક્ષણ છે; હું દેહપ્રમાણ છું; અસંખ્યાત પ્રદેશ મારું ક્ષેત્ર છે કે જે લોકાકાશ જેટલા પ્રદેશો છે; હું પરિણામી છું; અમૂર્ત છું; અનંત અગુરુલઘુ પરિણત દ્રવ્ય છું; હું એક અખંડ સ્વાભાવિક દ્રવ્ય છું; હું કર્તા છું; ભોક્તા છું; અનાદિથી સંસારી છું; અનંત દુઃખો ભોગવ્યાં છે અને સમયે સમયે આત્માની અસાવધાનીરૂપ અનંત દુઃખો ભોગવું છું; આ દુઃખથી છૂટી શકાય છે; એ દુઃખ દૂર કરવાનો ઉપાય મોક્ષ છે અને મોક્ષનો ઉપાય આત્મદર્શન છે. પરદ્રવ્યનો હું અકર્તા અને અભોક્તા છું; રાગાદિભાવ તે અજ્ઞાનદશામાં મારું કર્મ છે; હું એનો કર્તા છું અને કર્તા છું માટે ભોક્તા છું; આત્માનુભવ થવાનું મુખ્ય કારણ જિજ્ઞાસા અને સત્સંગ છે; યથાર્થ જિજ્ઞાસા થતાં પાત્રતા પ્રગટે છે અને દેહથી ભિન્ન આત્માનો અનુભવ થાય છે; સ્વભાવથી તો પરદ્રવ્ય - પરભાવ - વિભાવનો હું અકર્તા છું.” - મારું આવું સ્વરૂપ બતાવીને આપે મારા પર અનંત ઉપકાર કર્યો છે.

હે ગુરુદેવ !

આ પામર અત્યંત મૂઢ છે. અલ્પ આયુષ્ય, અનિયત પ્રવૃત્તિ, અસીમ બળવાન અસત્સંગ, પૂર્વનું ઘણું કરીને અનારાધકપણું, બળવીર્યની ઓછપ અને દુષ્ક્રમકાળ - આવા પ્રતિકૂળ કારણોને લીધે નહિ જાણેલા, નહિ આરાધેલા મોક્ષના માર્ગની પ્રાપ્તિ અત્યંત દુષ્કર છે; છતાં આપની આજ્ઞાએ ચાલતાં તે માર્ગની મને પ્રાપ્તિ થશે એવી શ્રદ્ધા છે.

॥ ઐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક - ૭૦૬

વડવા (સ્તંભતીર્થ સમીપ),
ભાદરવા સુદ ૧૧, ગુરુ, ૧૯૫૨
શુભેચ્છાસંપન્ન આર્ય કેશવલાલ
પ્રત્યે, લીંબડી.

સહજાત્મસ્વરૂપે યથાયોગ્ય
પ્રણામ પ્રાપ્ત થાય.

ત્રણ પત્રો પ્રાપ્ત થયાં છે. ‘કંઈ
પણ વૃત્તિ રોકતાં, તે કરતાં વિશેષ અભિમાન વર્તે
છે’, તેમ જ ‘તૃષ્ણાના પ્રવાહમાં ચાલતાં તણાઈ
જવાય છે, અને તેની ગતિ રોકવાનું સામર્થ્ય રહેતું
નથી’ ઇત્યાદિ વિગત તથા ‘ક્ષમાપના અને કર્કટી
રાક્ષસીના ‘યોગવાસિષ્ઠ’ સંબંધી પ્રસંગની
જગત્સ્રમ ટળવા માટેમાં વિશેષતા’ લખી તે વિગતે
વાંચી છે. હાલ લખવામાં ઉપયોગ વિશેષ રહી
શકતો નથી, જેથી પત્રની પહોંચ પણ લખતાં
રહી જાય છે. સંક્ષેપમાં તે પત્રોના ઉત્તર નીચે
લખ્યા પરથી વિચારવા યોગ્ય છે.

૧. વૃત્તિઆદિ સંક્ષેપ અભિમાનપૂર્વક થતો
હોય તોપણ કરવો ઘટે. વિશેષતા એટલી કે તે
અભિમાન પર નિરંતર ખેદ રાખવો. તેમ બને તો
ક્રમે કરીને વૃત્તિઆદિનો સંક્ષેપ થાય, અને તે સંબંધી
અભિમાન પણ સંક્ષેપ થાય.

૨. ઘણે સ્થળે વિચારવાન પુરુષોએ એમ
કહ્યું છે કે જ્ઞાન થયે કામ, ક્રોધ, તૃષ્ણાદિ ભાવ
નિર્મૂળ થાય. તે સત્ય છે, તથાપિ તે વચનોનો
એવો પરમાર્થ નથી કે જ્ઞાન થયા પ્રથમ તે મોળાં
ન પડે કે ઓછાં ન થાય. મૂળસહિત છેદ તો જ્ઞાને

કરીને થાય, પણ કષાયાદિનું
મોળાપણું કે ઓછાપણું ન થાય ત્યાં
સુધી જ્ઞાન ઘણું કરીને ઉત્પન્ન જ ન
થાય. જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવામાં વિચાર
મુખ્ય સાધન છે; અને તે વિચારને
વૈરાગ્ય (ભોગ પ્રત્યે અનાસક્તિ)
તથા ઉપશમ (કષાયાદિનું ઘણું જ
મંદપણું, તે પ્રત્યે વિશેષ ખેદ) બે
મુખ્ય આધાર છે, એમ જાણી તેનો નિરંતર લક્ષ
રાખી તેવી પરિણતિ કરવી ઘટે.

સત્પુરુષના વચનના યથાર્થ ગ્રહણ વિના
વિચાર ઘણું કરીને ઉદ્ભવ થતો નથી; અને
સત્પુરુષના વચનનું યથાર્થ ગ્રહણ, સત્પુરુષની
પ્રતીતિ એ કલ્યાણ થવામાં સર્વોત્કૃષ્ટ નિમિત્ત
હોવાથી તેમની ‘અનન્ય આશ્રયભક્તિ’ પરિણામ
પામ્યેથી, થાય છે. ઘણું કરી એકબીજાં કારણોને
અન્યોન્યાશ્રય જેવું છે. ક્યાંય કોઈનું મુખ્યપણું
છે, ક્યાંય કોઈનું મુખ્યપણું છે, તથાપિ એમ તો
અનુભવમાં આવે છે કે ખરેખરો મુમુક્ષુ હોય તેને
સત્પુરુષની ‘આશ્રયભક્તિ’ અહંભાવાદિ છેદવાને
માટે અને અલ્પ કાળમાં વિચારદશા પરિણામ
પામવાને માટે ઉત્કૃષ્ટ કારણરૂપ થાય છે.

ભોગમાં અનાસક્તિ થાય, તથા લૌકિક
વિશેષતા દેખાડવાની બુદ્ધિ ઓછી કરવામાં આવે
તો તૃષ્ણા નિર્બળ થતી જાય છે. લૌકિક માન
આદિનું તુચ્છપણું સમજવામાં આવે તો તેની
વિશેષતા ન લાગે; અને તેથી તેની ઈચ્છા સહેજે
મોળી પડી જાય, એમ યથાર્થ ભાસે છે. માંડ માંડ
આજીવિકા ચાલતી હોય તો પણ મુમુક્ષુને તે ઘણું

છે, કેમકે વિશેષનો કંઈ અવશ્ય ઉપયોગ (કારણ) નથી, એમ જ્યાં સુધી નિશ્ચયમાં ન આણવામાં આવે ત્યાં સુધી તૃષ્ણા નાનાપ્રકારે આવરણ કર્યા કરે. લૌકિક વિશેષતામાં કંઈ સારભૂતતા જ નથી, એમ નિશ્ચય કરવામાં આવે તો માંડ આજીવિકા જેટલું મળતું હોય તોપણ તૃપ્તિ રહે. માંડ આજીવિકા જેટલું મળતું ન હોય તોપણ મુમુક્ષુ જીવ આર્તધ્યાન ઘણું કરીને થવા ન દે, અથવા થયે તે પર વિશેષ ખેદ કરે, અને આજીવિકામાં ત્રુટતું યથાધર્મ ઉપાર્જન કરવાની મંદ કલ્પના કરે. એ આદિ પ્રકારે વર્તતાં તૃષ્ણાનો પરાભવ (ક્ષીણ) થવા યોગ્ય દેખાય છે.

૩. ઘણું કરીને સત્પુરુષનો વચનો આધ્યાત્મિકશાસ્ત્ર પણ આત્મજ્ઞાનનો હેતુ થાય છે, કેમકે પરમાર્થઆત્મા શાસ્ત્રમાં વર્તતો નથી, સત્પુરુષમાં વર્તે છે. મુમુક્ષુએ જો કોઈ સત્પુરુષનો

આશ્રય પ્રાપ્ત થયો હોય તો પ્રાયે જ્ઞાનની યાચના કરવી ન ઘટે, માત્ર તથારૂપ વૈરાગ્ય ઉપશમાદિ પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાય કરવા ઘટે. તે યોગ્ય પ્રકારે સિદ્ધ થયે જ્ઞાનીનો ઉપદેશ સુલભપણે પરિણમે છે, અને યથાર્થ વિચાર તથા જ્ઞાનનો હેતુ થાય છે.

૪. જ્યાં સુધી ઓછી ઉપાધિવાળાં ક્ષેત્રે આજીવિકા ચાલતી હોય ત્યાં સુધી વિશેષ મેળવવાની કલ્પનાએ મુમુક્ષુએ કોઈ એક વિશેષ અલૌકિક હેતુ વિના વધારે ઉપાધિવાળાં ક્ષેત્રે જવું ન ઘટે કેમકે તેથી ઘણી સદ્વૃત્તિઓ મોળી પડી જાય છે, અથવા વર્ધમાન થતી નથી.

૫. ‘યોગવાસિષ્ઠ’નાં પ્રથમનાં બે પ્રકરણ અને તેવા ગ્રંથોનો મુમુક્ષુએ વિશેષ કરી લક્ષ કરવા યોગ્ય છે.

પાઠક - ૭૮૦

મુંબઈ, જેઠ સુદ ૮, ભોમ, ૧૯૫૩

**જેને કોઈ પણ પ્રત્યે રાગ, દ્વેષ રહ્યા નથી,
તે મહાત્માને વારંવાર નમસ્કાર.**

પરમ ઉપકારી, આત્માર્થી, સરલતાદિ
ગુણસંપન્ન શ્રી સોભાગ,

ભાઈ ત્રંબકનો લખેલો કાગળ એક આજે
મળ્યો છે.

“આત્મસિદ્ધિ” ગ્રંથના સંક્ષેપ અર્થનું
પુસ્તક તથા કેટલાંક ઉપદેશપત્રોની પ્રત અત્રે હતી
તે આજે ટપાલમાં મોકલ્યાં છે. બન્નેમાં મુમુક્ષુ
જીવને વિચારવા યોગ્ય ઘણા પ્રસંગો છે.

પરમયોગી એવા શ્રી ઋષભદેવાદિ પુરુષો
પણ જે દેહને રાખી શક્યા નથી, તે દેહમાં એક
વિશેષપણું રહ્યું છે તે એ કે, તેનો સંબંધ વર્તે ત્યાં
સુધીમાં જીવે અસંગપણું, નિર્મોહપણું કરી લઈ

અબાધ્ય અનુભવસ્વરૂપ એવું નિજસ્વરૂપ જાણી,
બીજા સર્વ ભાવ પ્રત્યેથી વ્યાવૃત્ત (છૂટા) થવું, કે
જેથી ફરી જન્મમરણનો ફેરો ન રહે. તે દેહ
છોડતી વખતે જેટલા અંશે અસંગપણું,
નિર્મોહપણું, યથાર્થ સમરસપણું રહે છે તેટલું
મોક્ષપદ નજીક છે એમ પરમ જ્ઞાની પુરુષનો
નિશ્ચય છે.

કંઈ પણ મન, વચન, કાયાના યોગથી
અપરાધ થયો હોય જાણતાં અથવા અજાણતાં તે
સર્વ વિનયપૂર્વક ખમાવું છું, ઘણા નમ્રભાવથી
ખમાવું છું.

આ દેહે કરવા યોગ્ય કાર્ય તો એક જ છે
કે કોઈ પ્રત્યે રાગ અથવા કોઈ પ્રત્યે કિંચિત્માત્ર
દ્વેષ ન રહે. સર્વત્ર સમદશા વર્તે. એ જ કલ્યાણનો
મુખ્ય નિશ્ચય છે. એ જ વિનંતી.

શ્રી રાયચંદ્રના નમસ્કાર પ્રાપ્ત થાય.

યોગ દ્વારા જીવનનો વિકાસ

*** પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી ***

ઉત્તમપદની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો Head, Hand, Hear આ ત્રણ બાબતોને પહેલા તો બરાબર સમજવી. સમજીને પછી જીવનમાં ઉતારવી જોઈએ. કર્મનો એક અર્થ 'સત્પ્રવૃત્તિ' પણ થાય છે.

વગર કરેલ કાર્યની કિંમત અલ્પ છે. માટે નિઃસ્વાર્થભાવે સત્કાર્યો કરવાં જોઈએ.

મહાપુરુષો આપણને શાશ્વત-આનંદની પ્રાપ્તિનો માર્ગ પોતાની અનુભવવાણીથી કહે છે. તેમની

(૧) **Head** : હંમેશાં ઉમદા વિચારો કરવાં. આપણા જીવનમાં પાત્રતા અનુસાર કયા કયા સત્કાર્યો આપણે કરી શકીએ તેવા વિચારો કરવાં. કહેવત પણ છે કે, “ખાલી દિમાગ શૈતાન કા ઘર” માટે “સૌના ભલામાં મારું ભલું” એ ન્યાયે સર્વને મદદરૂપ બનવા માટે નિરંતર સારા વિચારો કરતાં રહેવું જોઈએ.

સમજાવવાની ભાષા, પદ્ધતિ, શૈલી જુદાં જુદાં છે પણ અભિપ્રાય એક જ છે. ભક્તિ, જ્ઞાન અને કર્મ વિષે આચાર્યશ્રી ઉમાસ્વામીએ શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં પહેલા અધ્યાયના પહેલા સૂત્રમાં કહ્યું છે કે,

સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ ।

(૨) **Hand** : હાથ કર્મઠતાનું નિશાન છે. હંમેશાં હાથથી સત્કાર્ય કરો. સદૈવ બીજાને મદદરૂપ થવા તત્પર રહેવું. જે શુભ વિચારો કર્યા તેને અમલમાં મૂકવાનું સાધન તે હાથ છે. હાથથી કરેલ સત્કાર્યો આ લોકમાં તો સુખી બનાવે જ છે પણ પરલોકમાં પણ ઉત્તમગતિ પ્રાપ્ત કરાવે છે. કહેવત છે કે, ‘હાથે તે સાથે’. માટે આપણે નિરંતર સાવધાની રાખવી કે આપણા હાથે કોઈ એવું કાર્ય ન થઈ જાય કે જેથી વર્તમાનમાં આપણો અપયશ ફેલાય અને મરણ પછી દુર્ગતિ થાય કારણ કે ‘હાથના કર્યા હૈયે વાગે’ માટે હાથને હંમેશાં સત્કાર્યમાં લગાવવાં.

જો આપણા જીવનમાં સાચી શ્રદ્ધા, સાચું જ્ઞાન, સાચું આચરણ યોગ્ય રીતે કાર્યાન્વિત થાય તો આપણને ઉત્તમપદની પ્રાપ્તિ થાય. મોક્ષમાર્ગ અને ધર્મના નામથી લોકો ડરે છે કારણ કે આ કળિયુગમાં એવી માન્યતા છે કે ધર્મ કરવા માટે વર્તમાનમાં ઘણું દુઃખ વેઠવું પડે અને પછી તેના ફળ રૂપે મૃત્યુ પછી સ્વર્ગમાં આનંદની પ્રાપ્તિ થશે !

પણ જ્ઞાનીઓ તો એમ કહે છે કે જેણે પોતાના આત્માનો આનંદ પ્રાપ્ત કર્યો નથી તેને ઉત્તમ આનંદની પ્રાપ્તિ કદાપિ થાય નહીં. સંતો પણ કહે છે,

**“ધર્મ કરત સંસારસુખ, ધર્મ કરત નિર્વાણ;
ધર્મપંથ સાથે બિના, નર તિર્યંચ સમાન.”**

(૩) **Heart** : કોઈપણ સત્કાર્ય વેઠ ઉતારીને કે કરવા ખાતર કરવું નહિ, પણ હૃદયના ભાવસહિત ઉલ્લાસ સાથે કરવું કારણ કે ભાવ

એક મોટું વન છે. એમાં આગ લાગી છે. હવે તે જંગલમાંથી નગર તરફ જવા માટે રસ્તાની

જો તમને ખબર ન હોય અને ખાટી કેડીએ ચઢી જઈએ તો પાછા વનમાં જ પહોંચી જવાય. માટે જ્ઞાન એટલે કે પ્રથમ સાચી સમજણની જરૂર છે. સમજણ અનુસાર શ્રદ્ધા પણ હોવી જોઈએ. જો આપણે સાચો માર્ગ જાણતા હોઈએ તો તેનો પુરુષાર્થ પણ હોવો જોઈએ. શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને આચરણ ત્રણેય સમ્યક્ હોવાં જોઈએ.

‘ગતિ કરે તો પ્રગતિ થાય.’

અંદરની ગતિ તેજસ્વી અને ઓજસ્વી હોવી જોઈએ. તેની પ્રાપ્તિ નિરંતર જાગૃતિથી થાય છે. ભક્તિ દ્વારા દૃષ્ટિ મળે છે. જ્ઞાન દ્વારા જાણકારી મળે છે. આચરણ દ્વારા ઈષ્ટ સ્થાને પહોંચવા માટે શક્તિ અને પ્રક્રિયા પ્રાપ્ત થાય છે.

સાધક ઉન્નતિ ત્યારે જ પામી શકે જ્યારે તેનું સત્કર્મ પ્રબુદ્ધ સત્કર્મ હોય.

ખોટા કર્મોની વાત તો છે જ નહીં પણ એકલા સારા કામોમાં પણ રોકાઈ જવાનું નથી. સત્કર્મો કરતાં દૃષ્ટિ અને લક્ષ આત્મા તરફ રાખવાનો છે. ભગવાન મહાવીરે જે દિવ્યબોધ આપ્યો તેનું સંકલન ગણધરદેવે કર્યું છે. તેમણે ૧૨ અંગ અને ૧૪ પૂર્વ રચ્યાં છે. આ બાર અંગમાં પહેલું અંગ છે - આચારાંગ સૂત્ર.

આચાર: પ્રથમો ધર્મ: ।

ભગવાન ઋષભદેવ, મહાવીર, બુદ્ધ, રામ અથવા મહાન સંતો, ભક્તો, ધર્માત્માઓએ માત્ર ઉપદેશ જ નથી આપ્યો પણ ઉપદેશ પ્રમાણે જીવન જીવીને-આચરણ દ્વારા ધર્મને સિદ્ધ કર્યો છે. તે પરંપરા મહાત્મા ગાંધીજી સુધી ચાલી. ગાંધીજીએ કહ્યું છે કે મારું જીવન એ જ મારો સંદેશ છે. ધર્મના અનેક પાસા છે. એ પાસામાં જે પાસાની વાત થતી હોય તેની મુખ્યતા હોય છે. એનો અર્થ

એમ નથી કે બીજા પાસાઓની અવગણના કરીએ છીએ પણ ત્યારે બીજા પાસા ગૌણ થઈ જાય છે માટે કર્મની મુખ્યતા હોવાથી કહ્યું છે કે, **આચાર: પ્રથમો ધર્મ: । ચારિત્તં ચલુ ધમ્મો ।**

જો કોઈ વ્યક્તિમાં ખૂબ જ્ઞાન હોય, શ્રદ્ધા હોય પણ જો તેનું જીવન બદલાય નહીં તો જાણવું કે તેની શ્રદ્ધા તે સાચી નથી, પણ ઉપલક્ષ શિષ્ટાચાર રૂપ શ્રદ્ધા છે. આત્મકલ્યાણનો માર્ગ તે જીવનનો અભિપ્રાય બદલાવો તે છે.

“કેટલી સુધારી વૃત્તિ, કેટલી બગાડી ? ક્યા પાટે ચાલી રહી, જિંદગીની ગાડી ? પ્રભુપંથ પામવાને, પાટા બદલાવજો; આ જિંદગીના ચોપડામાં સરવાળો માંડજો.”

અહીં વૃત્તિ શબ્દ આચરણના અર્થમાં છે અને પાટા બદલાવવા તેને સત્કર્મ કહે છે. કોઈપણ સત્કાર્ય કરવા માટે પાયારૂપ પાત્રતા જરૂરી છે. આપણે આપણા જીવનમાં પણ જો સારા કાર્યો કરવાં હોય, જીવન સુધારવું હોય, કર્મનિષ્ઠ, ધ્યેયનિષ્ઠ બનવું હોય તો તેના માટે પ્રાથમિક બે શરતો છે :

(૧) સમવ્યસનનો ત્યાગ :

આપણા જીવનમાં કોઈપણ મોટું વ્યસન હોવું જોઈએ નહીં, કારણ કે વ્યસન તે આપણને પરાધીન બનાવી દે છે. વ્યસન તે આપણો ક્રમશઃ નાશ કરે છે. મુખ્ય સમ વ્યસનો છે તેમાંથી કોઈપણ આર્યપુરુષ કે સન્નારીમાં તે વ્યસનો હોવાં જોઈએ નહીં. પંડિતવર્યશ્રી બનારસીદાસજીએ સાત વ્યસનનું વર્ણન કરતા લખ્યું છે કે, જુઆ, આમિષ, મદિરા, દારી, આહેટક, ચોરી, પરનારી; યે હી સમ વ્યસન દુઃખદાયી, દુરિતમૂલ દુર્ગતિ કે જઈ.

(૨) મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાઓ આપણા હૃદયમાં હોવી જોઈએ.

(૧) મૈત્રી : પ્રેમ તે મૈત્રી છે. વિશ્વપ્રેમ, વસુંથૈવ કુટુંબકમ્, આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ... સૌ જીવોને પોતા સમાન જુએ છે ત્યારે તે સાધક પ્રેમની પરાકાષ્ટાએ પહુંચે છે.

★ પરસ્પરોપગ્રહો જીવાનામ્ ।

- શ્રી તત્વાર્થ સૂત્ર

★ તું જેને હણે છે તે તું પોતે જ છે.

- ભગવાન મહાવીર.

★ જગત આત્મરૂપ માનવામાં આવે.

- શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

આ છે મૈત્રી અને મૈત્રીનું ફળ છે કરુણા.

(૨) કરુણા :

દુનિયાના જીવો પ્રત્યે મૈત્રી હોય તો તેમનું દુઃખ ઓછું કરવા માટે, એમને શાન્તા-શાંતિ ઊપજે, એમને સગવડ રહે તે માટે આપણે આપણી સગવડ જતી કરીને પણ તેમને મદદરૂપ થવું તે કરુણા છે.

(૩) ગુણપ્રમોદ :

અત્યારે કળિયુગ ચાલે છે એટલે સર્વગુણ સંપન્ન ધર્માત્માનો ભેટો અત્યારે થતો નથી. માટે આપણા સંપર્કમાં આવનાર દરેક વ્યક્તિના દોષોને ન જોવાં કારણ કે દરેકમાં કોઈક ને કોઈક દોષ હોવાની સંભાવના છે. સંતો પણ કહે છે,

ગુણથી ભરેલા ગુણીજન દેખી, હૈયું મારું નૃત્ય કરે; તે સંતોના ચરણકમળમાં, મુજ જીવનનું અર્ધ વહે.

આપણા સંપર્કમાં આવનાર દરેક વ્યક્તિના ગુણ જોવાં અને તે ગુણોને ગ્રહણ કરવાં.

(૪) માધ્યસ્થ ભાવના :

સામાન્ય રીતે આ જમાનામાં ધર્મ અને

આત્મકલ્યાણ કરવાની અનુકૂળતા દેશ, કાળ, સંસ્કાર આદિના કારણે ઓછી છે. આપણે ધર્મ કરીએ તો લોકો આપણી નિંદા કરે છે. જો કોઈને સત્ય કહીએ તો તે આપણું માનતા નથી અને ઉપરથી સત્ય બોલવા બદલ આપણને ઠપકો આપે છે. તો આવા સમયે તે વ્યક્તિ ઉપર દ્વેષ ન કરતાં મધ્યસ્થ થઈ જવું - સમતા રાખવી તેને માધ્યસ્થ ભાવના કહે છે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અનાસક્ત કર્મયોગની વાત મુખ્ય ત્રણ સૂત્રો દ્વારા કરી છે :

(૧) યોગઃ કર્મસુ કૌશલમ્ । - અધ્યાય ૨/૫૦

પોતાનું જે કર્તવ્ય હોય તે કુશળતાપૂર્વક બજાવવું તેને અમે એક પ્રકારનો યોગ કહીએ છીએ.

(૨) સ્વે સ્વે કર્મણ્યભિરતઃ સંસિદ્ધિ લભતે નરઃ ।

- અધ્યાય ૧૮/૪૫

પોતાના ભાગે જે કંઈ પણ કાર્ય કરવાનું આવ્યું હોય તે કાર્ય સમ્યક્ રીતે કરતાં તે મનુષ્ય સિદ્ધિને પામે છે.

આત્મા - ચિત્ત નિર્મળ થાય અને સમાધિને પામે તે સંસિદ્ધિ છે. આ દુનિયાની સર્વોક્ષ્ણ સિદ્ધિ છે.

(૩) કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન્ ।

- અધ્યાય ૨/૪૭

કર્મ કરતી વખતે આ સૂત્રનો વિશેષ ખ્યાલ રાખવાનો છે. મનુષ્ય સત્કાર્ય કર્યા વિના રહી શકતો નથી, પણ સંતો કહે છે કે ફળની આશાનો ત્યાગ કરી નિઃસ્પૃહભાવે કાર્ય કરવું. એટલા માટે 'સમ્યક્' ચારિત્રને મોક્ષનું કારણ કહ્યું છે.

જો કોઈપણ કાર્ય માત્ર અભિમાનથી જ, કર્તા બનીને કરે તો તે અજ્ઞાની છે. ભક્તકવિ શ્રી

નરસિંહ મહેતાજી કહે છે કે,

“હું કરું હું કરું એ જ અજ્ઞાનતા,
શકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે;”

કર્તવ્યને રૂડી રીતે કરવું. તે તો પોતાના અધિકારમાં છે, પરંતુ તે કર્મ કર્યા બાદ તેમાં સફળતા મળે કે ન મળે તે તમારા અધિકારમાં નથી. આટલું સમજાય તો સાધક સાચો વૈષ્ણવજન બની જાય છે.

“પર દુઃખે ઉપકાર કરે તોયે, મન અભિમાન ન આણે રે,
વૈષ્ણવજન તો તેને રે કહીએ, જે પીડ પરાઈ જાણે રે.”

भावना से कर्तव्य बड़ा है । - आ बाबत सत्कर्मनी, आयरણ અને ચારિત્રની ઉચ્ચતા અને શ્રેષ્ઠતા બતાવે છે. શ્રી પુનિત મહારાજ કહે છે,

“રહેવું સંસારમાં, મનુષ્ય અવતારમાં,
જળ અને કમળની જેમ રાખો;
પાણું નિજ ધર્મને, કરું સત્કર્મને,
ફળ તણી આશથી દૂર રાખો.”

આમ, સંતો આપણને જીવન જીવવાની કળા શીખવાડે છે. મોક્ષમાર્ગને એટલે આત્માની પવિત્રતાને પામવાના અનેકવિધ સાધનોમાં નિષ્કામ કર્મયોગ પણ એક મહત્વનું સાધન છે. નિષ્કામ (અનાસક્ત) કર્મયોગ દ્વારા સાધક પોતાની સત્પાત્રતા વધારતો જાય છે. આવો સત્પાત્રતા પામેલો સાધક જ્યારે સદ્ગુરુનો આશ્રય ગ્રહણ કરીને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિનો પુરુષાર્થ કરે છે ત્યારે ક્રમે ક્રમે કર્મોનો નાશ કરીને આત્મજ્ઞાન, આત્મસમાધિ, નિર્વિકલ્પ સમાધિ અને અંતે નિર્બીજ સમાધિ દ્વારા સર્વ કર્મોનો નાશ કરી પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિ કરી લે છે, જે આપણા સૌનું પણ અંતિમ ધ્યેય છે.

॥ ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

આપણો આદર્શ

શ્રી પુણિયા શ્રાવક જેવું સામાયિક,
શ્રી ધન્ના અણગાર જેવું તપ,
શ્રી અભયકુમાર જેવી ધર્મબુદ્ધિ,
શ્રી કયવન્ના શેઠ જેવો સદાચાર,
શ્રી ગૌતમસ્વામી જેવી ગુરુભક્તિ,
શ્રી મહાવીર પ્રભુ જેવી ક્ષમા,
શ્રી સુદર્શન શેઠ જેવું બ્રહ્મચર્ય,
શ્રી જગદુશાહ જેવી ઉદારતા,
શ્રી સુલસા જેવું સમ્યગ્દર્શન.

સાધનામાર્ગ

- જ્ઞાનદંષ્ટિને ઉજ્જવળ બનાવવી.
- મોહના સંતાપને દૂર કરવો.
- ચિત્તની ચપળતા પર કાબૂ મેળવવો.
- ક્ષમાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ કરવી
- ઉપશમ અમૃતનું સદા પાન કરવું.
- સાધુપુરુષોના ગુણગાન ગાવા.
- દુર્જનોના કડવા વચન સહન કરવાં.
- સજ્જનોને સન્માન આપવું.
- મધુર અને હિતકારી સત્ય વચન બોલવું.
- સમ્યગ્દર્શનની તીવ્ર રુચિ જગાડવી.
- પ્રભુ-ગુરુનું શરણ ગ્રહણ કરવું.
- સર્વ જીવ સાથે મૈત્રીભાવ રાખવો.
- ગુણવાન પુરુષો પ્રત્યે પ્રમોદ ધારણ કરવો.
- દીન-દુઃખી પ્રત્યે કરુણા રાખવી.
- પોતાના દુષ્ટત્યોની નિંદા કરવી.
- પરનિંદાનો ત્યાગ કરવો.
- આત્મધ્યાનમાં સ્થિર બનવું.

પ્રેષક : ગુલાબચંદ ધારશી રાંભિયા

પોતાનાં જ કર્મોનું ફળ છે.’- આ માન્યતા અર્થાત્ સમ્યક્ત્વ જ્યાં સુધી પામે નહીં ત્યાં સુધી સાચો ધર્મ થઈ શકે નહીં. એટલે સમ્યક્ત્વને ધર્મના આધારરૂપ કહ્યું છે.

- (૬) સમ્યક્ત્વ એ ધર્મનું ભાજન-વાસણ-પાત્ર છે: વ્યવહારમાં આપણે કોઈ વસ્તુને મૂકવા માટે વાસણ કે પાત્ર જોઈએ છીએ - એ હોય તો જ એ વસ્તુ વ્યવસ્થિત રહી શકે, તે પ્રમાણે ધર્મ પણ જો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયું હોય તો વ્યવસ્થિત રીતે કરી શકાય. તે ન હોય તો ગમે તેમ ધર્મ કરે પણ તે યથાર્થ ન થાય. જીવનમાં ધર્મ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા તો જાગે છે પણ તે માટેના યોગ્ય પાત્ર - સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવાની જરૂરિયાત બહુ ઓછા જીવોને થાય છે. માટે ધર્મની સાથે સમ્યક્ત્વની આવશ્યકતા જરૂર હોવી જોઈએ.

હવે સમ્યક્ત્વના છ પ્રકારનાં સ્થાનો વિષે છેલ્લે કહે છે :

- (૧) ચૈતન્યમય આત્મા એક સ્વતંત્ર દ્રવ્ય છે એમ માનવું તે પ્રથમ સ્થાન : ઘણી વખતે કેટલાક એમ માને છે કે મરી ગયા એટલે બધાથી છૂટ્યા. હવે કોઈ દુઃખ ભોગવવાનું રહ્યું નહીં. પણ ખરેખર એમ નથી. તીર્થંકર ભગવંતોએ જોયું છે કે આ દેહમાં આત્મા નામનું એક સ્વતંત્ર દ્રવ્ય છે. માણસ મરી જાય ત્યારે શરીર મરી જાય છે અને પછી બધા એને બાળી દે છે કે દાટી દે છે. પણ એની અંદરનો આત્મા તો આ દેહ છોડીને બીજા દેહમાં ચાલ્યો જાય છે. આ આત્મા ક્યારેય મરતો નથી અને આ શરીરમાં એ

હોય ત્યાં સુધી એને સુખ-દુઃખનો અનુભવ થાય છે. એટલે આત્મા જેવા દ્રવ્યની શ્રદ્ધા હોવી જરૂરી છે.

- (૨) આત્મા નિત્ય છે, ધ્રુવ છે, અનાદિ અને અનંત છે એમ માનવું તે બીજું સ્થાન. ક્યારેય ઉપર કહ્યું તેમ આત્મા મરતો નથી. આત્મા દેખાતો નથી, પણ શરીરમાં આત્મા હોય ત્યાં સુધી જ સુખ-દુઃખ વગેરે અનુભવ થાય છે. ઉપર કહ્યું તેમ આ શરીરમાંથી આત્મા નીકળીને તરત જ બીજા શરીરમાં જાય છે.
- (૩) આત્મા કર્મનો કર્તા છે એમ માનવું તે ત્રીજું સ્થાનક છે : જીવો કર્મ કરે છે, રાગ-દ્વેષ કરે છે, કોઈને સુખ-દુઃખ આપે છે તે બધું આત્મા જ કરે છે એટલે કે આત્માની પ્રેરણાથી જ શરીર બધી ક્રિયાઓ કરે છે અને કર્મ બાંધે છે.
- (૪) આત્મા કર્મનો ભોક્તા છે એમ માનવું તે ચોથું સ્થાનક : ઉપર કહ્યું તેમ આત્મા કર્મનો કર્તા છે એટલે એનું જે ફળ શુભ કે અશુભ આવે તે આત્માને ભોગવવું પડે છે. બનવાજોગ છે કે જ્યારે કર્મનું ફળ ભોગવવાનું આવે ત્યારે એ દેહ બદલાઈ ગયો હોય અને બીજો દેહ ધારણ કર્યો હોય. પણ સુખ-દુઃખનો અનુભવ તો એ જ આત્માને થાય છે - અલબત્ત જે તે વખતના દેહની મારફત. આ વાત ખાસ સમજવા જેવી છે - આ સમજાય તો ભવિષ્યમાં દુઃખો આવે તેવાં કર્મો આ દેહે - આ આત્મા કરે નહીં.
- (૫) આત્માનો મોક્ષ છે એમ માનવું તે પાંચમું

સ્થાનક છે : ઉપર પ્રમાણે કર્મની વાતો જાણ્યા પછી એમ થાય કે આવા સુખ-દુઃખ કાયમ માટે ભોગવવાનાં ! આમાંથી છૂટવાનો કોઈ ઉપાય જ નહીં ? તીર્થંકર ભગવંતોએ જોયું છે કે આત્મા ઉપર બિલકુલ કર્મ ન રહે તો એને દેહ ધારણ કરવો પડતો નથી - એનું નામ મોક્ષ. સર્વ કર્મરહિત થયેલો આત્મા એકદમ લોકની ઉપર જઈ સિદ્ધશિલા ઉપર સ્થિર થઈ જાય છે - છેલ્લો જેવો દેહ હોય તેવા આકારનો અને તેટલા કદનો (સહેજ સંકોચાયેલો) અને એ આત્મા અનંત કાળ સુધી પોતાની અંદરથી જ ઉઠતાં આનંદના કુવારામાં ડૂબેલો રહે છે. સુખ-દુઃખના કે જન્મ-મરણના કોઈ વિકલ્પો જ રહેતા નથી. બધા અરિહંતો - તીર્થંકરો મૃત્યુ વખતે - નિર્વાણ વખતે દેહ છોડીને મોક્ષે ગયા અને અત્યારે ત્યાં અનંત આનંદનો અનુભવ કરી રહ્યા છે અને એ દશા અનંત કાળ સુધી ચાલશે.

(૬) મોક્ષના જ્ઞાન અને ક્રિયા એ ઉપાયો છે એમ માનવું તે છઠ્ઠું સ્થાન છે : ઉપર કહ્યું તેવું મોક્ષનું સ્થાન પામવાની દરેકને ઈચ્છા થાય પણ તે શી રીતે મળે એ બહુ ઓછા જાણે છે અને જે જાણે છે તે પૈકી પણ બહુ ઓછા તેના માટે પ્રયત્ન કરે છે.

જીવને કર્મ બાંધવાનું મુખ્ય કારણ - મન, વચન, કાયાની ક્રિયા, કષાય. (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ) અને નોકષાય (હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, ભય, જુગુપ્સા, પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુંસક વેદ) છે. આનું અસ્તિત્વ હોય તો

જ કર્મ બંધાય. એટલે આ ઓછા કરવાં અને તપ દ્વારા લાગેલા કર્મોને ખપાવવાં એ એક માત્ર ઉપાય છે. આ મનુષ્યભવમાં આ માટે પ્રયત્ન કરીને શરૂઆત કરીએ તો અવશ્ય બેડો પાર પડે.

આમ, સમકિત (સમ્યગ્દર્શન) વિષેનું વિવેચન પૂરું થયું. હવે પછી સમ્યક્જ્ઞાન વિષે વિચારીશું. (ક્રમશઃ)

નિત્ય ગમે

- પૂર્ણિમાબેન શાહ

નિત્ય ગમે, નિત્ય ગમે, નિત્ય ગમે રે;
રાજ પ્રભુ નાથ મને નિત્ય ગમે રે. (૧)
કોઈ ન ગમે, કોઈ ન ગમે, કોઈ ન ગમે રે;
રાજ વિના આજ મને કોઈ ન ગમે રે. (૨)
નિત્ય ચાહું, નિત્ય ચાહું, નિત્ય ચાહું રે;
રાજ એક જ નાથ, બીજો કોઈ ન ચાહું રે. (૩)
ભક્તિ ચાહું, ભક્તિ ચાહું, ભક્તિ ચાહું રે;
મુક્તિ નહીં, પણ નાથની હું ભક્તિ ચાહું રે. (૪)
બોધ ચાહું, બોધ ચાહું, બોધ ચાહું રે;
અમૃત સરીખો હું તો બોધ ચાહું રે. (૫)
વાણી ચાહું, વાણી ચાહું, વાણી ચાહું રે;
હિતકારી, મોહહારી હું તો વાણી ચાહું રે. (૬)
ભક્તિ કેરી શક્તિ માગું, મુક્તિ નહીં રે;
ભવોભવ હું ભક્તિ માગું, મુક્તિ નહીં રે. (૭)
શરણ ગ્રહું, શરણ ગ્રહું, શરણ ગ્રહું રે;
નાથ તણા ચરણનું હું શરણ ગ્રહું રે. (૮)
નિત્ય સ્મરું, નિત્ય સ્મરું, નિત્ય સ્મરું રે;
સહજાત્મ સ્વરૂપ સ્વામીને હું નિત્ય સ્મરું રે. (૯)
પરમકૃપાળુદેવને હું નિત્ય સ્મરું રે.

પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતાના મૂલ્યવાન જીવનને સાર્થક કરવા ઇચ્છે છે, પરંતુ એ જીવન સાચા અર્થમાં જીવી શકે નહીં એવી ઘણી વ્યર્થ બાબતોમાં એ ગૂંચવાઈ જાય છે. ભય, ગુસ્સો, ચિંતા, ફરિયાદ કરવાની ટેવ જેવી બાબતો એના જીવનવિકાસને રૂંધી નાખે છે. આવી અવરોધરૂપ બાબતોને ઓળંગવા માટે પરમનો સ્પર્શ જરૂરી છે. પોતાના હૃદયમાં પરમાત્મા પ્રત્યે દૃઢ શ્રદ્ધા ધરાવનાર આવી અવરોધરૂપ બાબતોને સહજતાથી ઓળંગી જાય છે. આવો એક મોટો અવરોધ છે માણસની તુલના કરવાની વૃત્તિ. વ્યક્તિ પોતાની સામે જે હોય છે, એને ભૂલીને ભૂતકાળમાં સરી જતી હોય છે અને પછી વર્તમાનકાળ સાથે ભૂતકાળની તુલના કરીને પોતાના વર્તમાનને વધુ દુઃખી, ગ્લાનિકર અને નિરાશાજનક બનાવતો હોય છે.

ઘણા વૃદ્ધોને તમે એમની યુવાનીના જમાનાને યાદ કરતા જોયા હશે અને જુવાનીના એ દિવસોમાં જમાનો કેટલો સારો હતો અને અત્યારે કેટલો નઠારો, નિર્દય અને મૂલ્યહીન છે એવો વસવસો કરતા નિહાળ્યા હશે. એ શ્વાસ લે છે વર્તમાનમાં, પરંતુ એ જીવે છે ભૂતકાળમાં.

જીવનમાં સરખામણી જેવી અળખામણી બીજી કોઈ બાબત નથી અને છતાં આ

અળખામણી પ્રવૃત્તિ વ્યક્તિ સતત કરતી હોય છે. પોતાની સામે છે એનો ઇન્કાર કે અનાદર કરતો હોય છે અને આજે પોતાની સામે જે નથી, એનો અસંતોષ સતત સેવતો હોય છે. કોઈ નવા મોડેલની મોટર જુએ અને વ્યક્તિ વિચારે કે મારી પાસે જે મોટર છે, એના કરતાં તો આ મોટર ચડિયાતી છે. એના મનમાં તુલના શરૂ થશે અને સમય જતાં એને પોતાની મોટર અળખામણી લાગશે.

પોતાની ગઈ કાલ સાથે કે વીતેલાં વર્ષો સાથે વ્યક્તિ આજની અને વર્તમાન સમયની તુલના કરતી હોય છે અને વિચારે છે કે ગઈ કાલે હું અત્યંત સુખી અને સમૃદ્ધ હતો, આજે નથી અને આ તે કેટલું મોટું દુઃખ કહેવાય ! ગઈ કાલ સુધી જે બંગલામાં એ વસતો હતો, એમાં એનો આનંદ સમાતો નહોતો, પરંતુ કોઈ બીજાનો વિશાળ બંગલો જોયો અને એની સાથે મન પોતાના બંગલાની તુલના કરવા લાગી ગયું એટલે એને પોતાનો બંગલો તુચ્છ લાગવા માંડ્યો. ગઈ કાલ સુધી એ પોતાના જીવનથી સંતુષ્ટ હતો, પરંતુ પોતાનાથી વધુ સત્તા, સિદ્ધિ કે સમૃદ્ધિ ધરાવનારનું જીવન જોતાં એ મનોમન પોતાના જીવન સાથે એની તુલના કરવા લાગ્યો અને પરિણામે એની અસંતોષની આગ ભડકે બળવા લાગી.

કેટલાકને પોતાની બાલ્યાવસ્થા સુવર્ણકાળ જેવી લાગતી હોય છે અને એ સતત પોતાના વર્તમાન જીવન સાથે બાળપણની મધુર, ચિંતામુક્ત અને રમતિયાળ સ્થિતિની તુલના કરવા લાગે છે. તુલના કરતાં એને પોતાના વર્તમાન સમયના મિત્રો કરતાં એને પોતાની નિશાળના મિત્રો કે બાળપણના ગોઠિયાઓ વધુ સારા હતા, એવું લાગે છે. પરિણામે આજના મિત્રો પ્રત્યે થોડો અભાવ જાગે છે.

માણસ એના જીવનમાં તુલનામાં જ રચ્યોપચ્યો હોય છે અને તેથી એ સતત અસંતોષ અનુભવતો હોય છે. એ જે સામે છે તે નથી જોતો અને તુલનાથી જે નથી એની ઈચ્છા રાખે છે. આવી તુલના અંતે તો વ્યક્તિનાં સમય અને શક્તિને નષ્ટ કરતી હોય છે. એનાથી એને મળે છે શું ? એ માત્ર દ્વેષ, ઈર્ષા, દ્વિધા અને અસંતોષ પામે છે. મુખ્ય બાબત તો એ છે કે આવી તુલનાની ટેવને પરિણામે વ્યક્તિ એના જીવનપથથી દૂર ચાલી જતી હોય છે. જીવનના લક્ષ પ્રતિ જતી વ્યક્તિ અન્યત્ર ભટકી જતી હોય છે.

હકીકતમાં જીવનમાં જે કોઈ પરિસ્થિતિ આવે, એનો સ્વીકાર જરૂરી છે. એનાથી દૂર ભાગવાની કોઈ પણ કોશિશ નિષ્ફળતામાં જ પરિણમવાની. જીવનની કોઈ પણ પરિસ્થિતિને સમજવાની અને વખત આવે એનો સામનો કરવાની એની તૈયારી હોવી જોઈએ. પરમમાં એની એવી શ્રદ્ધા રોપાયેલી હોવી જોઈએ કે એ એમ માને કે પોતાને માટે પરમતત્ત્વએ એક

જીવનપથનું નિર્માણ કર્યું છે અને એ જીવનપથ પર એણે ચાલવાનું છે. વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા સાથે પ્ર-ગતિ કરવાની છે. એના બળે જ ગમે તેટલો દુઃખદાયી લાગે, પણ આ વર્તમાનને પણ એણે ઓળંગવાનો છે.

માણસના વ્યવહારજીવનમાં પણ આવી તુલના દુઃખદાયી બનતી હોય છે. કોઈ વ્યક્તિ અન્યને એમ કહે કે તમારા કરતાં અન્ય વ્યક્તિમાં મને વધુ શ્રદ્ધા છે, તો એ વ્યક્તિ દુઃખ અનુભવશે. તમે સ્વભાવથી સારા છો, પરંતુ અમુક વ્યક્તિ જેટલા સારા નથી એમ કહેવામાં આવે ત્યારે એ વ્યક્તિને દુઃખ થતું હોય છે. સાસુ કહે કે મારી વહુ કરતાં પડોશીની વહુને રસોઈ કરતાં સારી આવડે છે, અને પછી સંસારમાં હોળી સળગે છે. આવી તુલના જ સંસારના વ્યવહારોમાં ક્લેશકર નીવડતી હોય છે.

જેમ વ્યક્તિ સતત તુલના કરીને પોતાના જીવનને દુઃખી કરતો હોય છે, તે જ રીતે જીવનને વ્યર્થ બનાવનારી કોઈ બીજી બાબત હોય તો તે માણસના ચિત્તમાં રહેતો ભૂતકાળની ભૂલનો ડંખ છે. ક્યારેક એમ લાગે કે વ્યક્તિના જીવનમાં સત્તા, સંપત્તિ, સંજોગો, સફળતા, નિષ્ફળતા એ બધાં કરતાં ભૂતકાળનો મહિમા વિશેષ છે. એ ઘણી વાર વર્તમાનની સઘળી વાસ્તવિકતા વીસરીને અતીતમાં વસવાનું વધુ પસંદ કરે છે. જીવનમાં થયેલી ભૂલને એ માથે રાખીને ફરતો રહે છે.

કોની ભૂલ થતી નથી ? જીવનની ભૂમિ પર ભૂલ તો થવાની જ. એ ભૂલ વ્યક્તિના

પુરુષાર્થને કારણે થઈ હોય અથવા તો એની પામરતાને કારણે પણ થઈ હોય. પ્રગતિની ઘેલછામાં વ્યક્તિ ભૂલ કરતી હોય છે અને વિકારોની દોડમાં પણ એ ભૂલ કરતી હોય છે. જે કોશિશ કરે છે, એનાથી ભૂલ તો થવાની. જીવનમાં ભૂલ, દોષ, સ્ખલન કે પતનની ઘટનાઓ બનતી હોય છે અને કેટલીક વ્યક્તિના જીવનમાં પોતાની ભૂલ અંગે એક એવી મનોવૃત્તિ ધર કરી જતી હોય છે કે પ્રત્યેક પળે પોતાના એ દોષના ઓથાર હેઠળ જીવતો હોય છે.

એનાથી એક વખત આવું પાપ, દોષ કે ભૂલ થઈ ગયાં હતાં, એની પીડા જીવનની પ્રત્યેક પળે અનુભવતો હોય છે. કેટલાક લોકો આવી ગુનાની લાગણીમાંથી પ્રયત્ન કરવા છતાં મુક્તિ મેળવી શકતા નથી. એ સતત પાપભાવના કે દોષભાવનાથી પીડાય છે. હકીકતમાં જીવન જીવતા સહુએ અમુક ભૂલ તો કરી હોય છે, પરંતુ પોતાની આવી ભૂલો પ્રત્યે બે બાબત વિચારવી જોઈએ. પહેલી બાબત એ કે દરેક ભૂલ જીવનમાં કંઈક ને કંઈક શીખવી જતી હોય છે. આથી એ ભૂલનો બોધપાઠ એણે મનમાં ધારણ કરવો જોઈએ. એનું પુનરાવર્તન ન થાય એ માટે જાગૃતિ રાખવી જોઈએ. ચીની વિદ્વાન અને તત્ત્વચિંતક કન્ફ્યુશિયસે કહ્યું છે, “એ જાણી ગયો છે કે એણે ભૂલ કરી છે અને એ પછી એ ભૂલને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી, તો તે એક વધુ મોટી ભૂલ છે.” કેટલીક વ્યક્તિઓ તો અન્ય વ્યક્તિએ એના જીવનમાં કરેલી ભૂલોને જાણીને પોતાની ભૂલો સુધારતી હોય છે.

બીજી બાબત એ કે ભૂલ કરવામાં આંધળું સાહસ છે, તો ભૂલ-સ્વીકાર એ હિંમતભર્યું સાહસ છે. કેટલીક વ્યક્તિઓના જીવન પર ભૂતકાળની ભૂલો એટલી બધી છવાઈ જાય છે કે એમને એમનું જીવન દોષભર્યું, વિકારપૂર્ણ, પતનયુક્ત અને તિરસ્કારભર્યું લાગે છે. બાળપણની કોઈ ભૂલ એને યુવાનીમાં પણ સતાવે છે. દસ વર્ષ પહેલાંની કે પછી ગઈ કાલે કરેલી ભૂલ કેટલીક વ્યક્તિને એવી પરેશાન કરતી હોય છે કે એને પરિણામે એમનું જીવન નિરસ કે વિષાદભર્યું બની જાય છે.

જીવનને જરા ઊંડાણથી જોઈશું તો ખ્યાલ આવશે કે આપણા જીવનમાં ઘટનાનું મહત્ત્વ તો માત્ર વીસેક ટકા જેટલું હોય છે. બાકીના એસી ટકા તો એ ઘટના પ્રત્યેનું આપણું વલણ અસરકર્તા હોય છે. ઘટના તરફ કેવો અભિગમ દાખવવો તેનો પોતાનો અધિકાર છે. પોતાના ગુના, ભૂલો કે દોષ તરફ યોગ્ય વલણ કેળવવું જોઈએ. ભૂલના આ સ્વીકાર માટે પરમતત્ત્વ પરની આસ્થા આવશ્યક છે અને એ આસ્થા જ માનવીના મનમાંથી ભૂલની, ગુનાની, ‘ગિલ્ટ’ની ભાવના દૂર કરી શકે.

ભક્ત કવિ સુરદાસે સ્નિગ્ધસ્નાતા ચિંતામણિને જોયાં અને આંખ ફોડી નાખી એ આત્યંતિકતા કહેવાય. કોઈ સાધુ કે સંત દૃષ્ટિ સમક્ષ વિકારી દૃશ્ય જુએ અને મનમાં થોડીક ક્ષણ વિકાર જાગે અને પોતાની આંખોમાં મરચું ભરી દે, તે કૃત્ય કેટલું યોગ્ય કહેવાય ?

વ્યક્તિએ એની ભૂલને ભૂલી જવાની નથી

એ સાચું, પરંતુ સાથોસાથ આખી જિંદગી એ ભૂલથી થયેલા દોષનો ભાર મન પર રાખીને જીવવાની જરૂર હોતી નથી. યુવાનીમાં કોઈ સખલન થઈ જાય અને પછી જિંદગીભર એ બનાવ વ્યક્તિના જીવનમાં નિરાશા, હતાશા, હીનતા કે આત્મનિંદા સર્જે તે યોગ્ય નથી. ખરું કાર્ય તો એ છે કે એ ભૂલમાંથી એણે યોગ્ય સમજ કેળવવી જોઈએ. વ્યક્તિની ભૂલ એ એના હૃદયમાંની સંગ્રહિત વૃત્તિઓનું પરિણામ છે. જો એ પોતાના ભૂલની ચિકિત્સા કરશે, તો એને પોતાની જાત વિશે ઘણું જાણવા મળશે. ખરી જરૂર ભૂલ માટે પોક મૂકવાની નથી, પરંતુ એનું યોગ્ય પરીક્ષણ કરીને એમાંથી જીવનનો પદાર્થપાઠ શીખવાની છે.

વ્યક્તિ એની ભૂલ પાસેથી ઘણું શીખી શકે તેમ છે અને વિચિત્રતા કે કરુણતા તો એ છે કે બહુ વિરલ વ્યક્તિઓ જ પોતાની ભૂલમાંથી કોઈ બોધપાઠ લેતી હોય છે. આજે મનમાં વિકાર જાગ્યો અને એનાં માઠાં, ખરાબ ને અનિષ્ટ પરિણામ જોયાં. થોડા દિવસ એ મનમાં નક્કી પણ કરશે કે આવા વિકાર અંગે સાવધ રહેવું, એને કોઈ પણ ભોગે દૂર રાખવો. એવો પણ નિયમ લેશે કે હવે જિંદગીમાં ફરી ક્યારેય આવું નહીં કરું, પરંતુ પુનઃ વાસનાની સ્થિતિ ઊભી થતાં જ એ ઘણી વાર વાસનાને વશ થઈ જતો હોય છે.

જેમ દારૂનો વ્યસની દારૂનાં માઠાં પરિણામ જોયાં પછી, થોડા કલાક તો એમ નક્કી કરશે કે ક્યારેય દારૂની બોટલને હાથ અડાડીશ નહીં,

પણ વળી પાછો સમય આવતાં એ દારૂ પીવા લાગે છે.

સુખી જીવનની યાવી

- કિરીટભાઈ એમ. શેઠ

સુખી જીવનની એક જ યાવી,
કદી ન બનો ઈન્દ્રિયોના ગુલામ.
રૂપ, રસ, ગંધ, શબ્દ, સ્પર્શ પાંચ,
કરે આત્માની ઊંઘ હરામ.
જીવને પાંચ ઈન્દ્રિયોનું આકર્ષણ,
કરાવે જીવન મરણના ફેરા.
પતંગિયું અગનજાળમાં ખેંચાઈ બળી મરે,
ભમરો કમળની સુગંધમાં ગુમાવે પ્રાણ.
સ્વાદમાં આકર્ષયિલું માછલું કાંટામાં
વિંધાયું,
માનવ ઈન્દ્રિયોના વિષયમાં અંધ થાય.
હે માનવ ! તું હજી વિચાર,
બુદ્ધિ વગર પતંગિયું, ભ્રમર, માછલી મરે,
બુદ્ધિમાન તું છું એક,
શા માટે પ્રપંચમાં પડે ?
હડસેલી દે વિષય વિકાર,
પછી જ મળશે આત્માનું જ્ઞાન.
મનુષ્યદેહ જવલ્લેજ મળે,
મુક્તિનો છે તે સંગ્રામ.
કર્મો સામે વીર બનીશ,
તો જ તું મહાવીર બનીશ.

માટે તેના ઉપર ધૂળ નાખીને ઢાંકી દઉં. તેથી ધૂળ નાખીને તેને ઢાંકી દીધું. પત્ની સમીપ આવી ત્યારે પતિને પૂછ્યું કે આપે શું કર્યું ? પતિ કહે, “કાંઈ નહીં. અહીં જમીન પર સુવર્ણ કંકણ પડ્યું હતું તે મેં જોયું. તમે પાછળ આવતા હતા, સુવર્ણ કંકણ જોઈને તમારું ચિત્ત લોભાઈ જાય અને સુવર્ણ કંકણ લેવાનું મન થઈ જાય તેથી તેના ઉપર ધૂળ નાખીને તે સુવર્ણ કંકણ ઢાંકી દીધું.” ત્યારે પત્નીએ કહ્યું, “શું આપને સુવર્ણ અને કંકણમાં હજી ભેદ દેખાય છે ?” મને તો સુવર્ણ અને ધૂળ બંને સમાન લાગે છે.” કેવી અપૂર્વ સમભાવ દશા !

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના બારમા અધ્યાયમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના ભાવશબ્દો છે -

**સમઃ શત્રૌ ચ મિત્રે ચ તથા માનાપમાનયોઃ ।
શીતોષ્ણસમદુઃખેષુ સમઃ સંગવિવર્જિતઃ ॥**

જે આત્મા શત્રુ કે મિત્રમાં, માન કે અપમાનમાં સમભાવપૂર્ણ છે. ઠંડી, ગરમી અને સુખ-દુઃખ આદિ દ્વંદ્વોમાં સમપૂર્ણ છે તે આસક્તિથી રહિત મારો ભક્ત છે. સમભાવની સ્થિતિમાં સહજ જીવન જીવવું તેમાં પરમ પુરુષાર્થ ગુપ્તપણે રહ્યો છે. કદાચ બહારથી આપણને અનાયાસી લાગે પણ ભીતરમાં તે આત્મા અખંડ પુરુષાર્થી છે. તેઓને વન-ઉપવન કે રાજમહેલ સમાન લાગે છે.

કોઈપણ સાધક ગમે તેટલા શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરે તેનાથી તે સામ્યભાવ સંપન્ન થાય છે એવું નથી. તે જીવ એકાંત-અનેકાન્ત, નિશ્ચય-વ્યવહાર, નિમિત્ત-ઉપાદન કે જૈનેતર શાસ્ત્રો વેદ-ઉપનિષદ, પુરાણોનો અભ્યાસ કરે તો તે સમભાવી બને છે એવું નથી પણ રાગ-દ્વેષ રહિત, આત્મસ્વરૂપનું અવલંબન માણે છે - પામે છે તે સમભાવી હોય છે. જ્ઞાની ધર્માત્મા સતત આત્મભાવમાં જીવતાં હોય છે. શ્રી જ્ઞાનભૂષણ ભટ્ટારકજી રચિત શ્રી તત્ત્વજ્ઞાન તરંગિણી ગ્રંથના આ શબ્દો છે કે સમ્યક્જ્ઞાની અન્ય

સાથે બોલતાં, હસતાં, ચાલતાં, શાસ્ત્રને ભણાવતાં કે ભણતાં, આસન-શયન કરતાં, શોકને, રુદનને, ભયને, ભોજનને, ક્રોધ લોભાદિને કર્મવશતાથી કરતાં શુદ્ધ ચિદ્રૂપ ચિંતનને અર્ધક્ષણ માટે પણ તજતાં નથી. સમભાવીને આ સ્થિતિ સહજ સધાય છે. બાહ્ય ઉદય વિપરીત હોવા છતાં સમભાવની પરમ સાધના પરિણમન પામતી હોય છે.

અનાદિકાળથી જીવ કોઈ પણ એકાન્તનો આગ્રહી બની જાય છે - પછી તે શુભભાવ હોય કે અશુભભાવ હોય. ક્રોધ - માન આદિમાં ચાલ્યો જાય છે અને સંસાર આધારિત રાગ કે દ્વેષના ભાવમાં ભમતો રહે છે અથવા શુભભાવ, દાન, પૂજા, ભક્તિ, સેવા, પ્રાર્થના, વ્રત, તપ, આદિના એકાન્તમાં ગળાડૂબ થઈ જાય છે. તેનું જ્ઞાન પણ થતું નથી કે આ આગ્રહ શુભ-અશુભનું મમત્વ, અહંપણું - પોતાને પરિભ્રમણ કરાવનારું બને છે. આત્માના અવલંબને ધર્મ પરિણમે છે. શુભ કે અશુભ ભાવના આધારે ધર્મનું પરિણમન બની શકે નહિ એવી અધ્યાત્મદૃષ્ટિના અભાવમાં નિરંતર પર આધારિત પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય છે. ત્યારે સમભાવી સાધક ગમે તે સ્થિતિ સર્જાય તેમાં સમત્વની સાધના સાધે છે. મમત્વથી મૂકાય છે. તેનું મુક્તિપુરીમાં ગતિત્વ થાય છે.

સમભાવની અપૂર્વ અનુપમ દશા છે. તેની કોની સાથે તુલના કરીએ ? ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ જ્ઞાનસાર ગ્રંથના ‘શમાષ્ટક’ માં મુનિ અનુપમ છે તે દર્શાવતાં આ વાણી આલેખે છે -

સ્વયંભૂરમણસ્પર્ધિ વર્ધિષ્ણુસમતારસઃ ।

મુનિર્યેનોપમીયેત કોઽપિ નાસૌ ચરાચરૈ ॥

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની સ્પર્ધા કરનાર, વૃદ્ધિશીલ જેનો સ્વભાવ છે એવા સમતારસધારક મુનિ અનુપમ છે. આ ચરાચર જગતમાં કોઈ સાથે તેમની સરખામણી થઈ શકે તેમ નથી. તેઓ

સિદ્ધદશા પ્રતિ શીઘ્રતાથી ગતિ કરી રહ્યા છે. સહજ પુરુષાર્થના પારગામી છે. સમતારસનું નિરન્તર પાન કરી રહ્યા છે. સમભાવ આસ્વાદક મુનિ પાસે ચરાચર જગત મૌન ધારણ કરે છે. સામ્યભાવ અમૂલ્ય, અપૂર્વ, અપરિમિત, અવિનાશી આચારધર્મ છે. અપૂર્વ જાગરણ છે. અસીમ આનંદાનુભૂતિ છે. અગોચર પ્રદેશના નિવાસી છે, આ સર્વનો આધાર સમતાભાવ છે, જે સર્વ શાસ્ત્રનો સાર છે એમ પંડિતો કહે છે.

સમભાવઃ કર્મકક્ષદાહે મહાનલં ભવતિ ।

અનંતકાળથી જીવ કર્મબંધ કરતો જ આવ્યો છે. એક સમય પણ અકર્મણ્યાવસ્થા સમભાવના અભાવે પામી શક્યો નથી. જીવાત્માને આચાર્યદેવ સમજાવે છે કે સમભાવ એવો ઉત્તમભાવ છે કે કર્મરૂપી મહાવનને ભસ્મ કરવા માટે દાવાનળ સમાન છે. ડુંગરીયે દવ લાગે તેને કેમ શાંત કરવો - આ તો દાવાનળ છે. તેને શાંત થતાં સમય લાગી જાય પણ કર્મરૂપી મહાવનમાં દાવાનળ લાગે તો સમતારસના છંટકાવથી પરમ શાંત થાય છે.

ભક્તના ભાવોમાં ભજન ગવાય છે,

“કેમ કરીએ અમે બળી મરીયે...

હે જી દવ તો લાગ્યો ડુંગરીયે કેમ કરીએ...

આ શરીરરૂપી ડુંગરીએ દવ લાગ્યો છે. સંસારભાવમાં બળી મરાય છે. હે ગુરુજી ! આ સંસારદાવાનળથી અમને મુક્ત કરો. તેનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે સમતારસ. સમ ઉદયે કે વિષમ ઉદયભાવમાં, કર્મનો વિપરીત ઉદય વર્તતો હોય તે સમયે સમત્વમાં સ્થિતિ કરવી કે જેથી સંસારભાવ તૂટે છે, નિજભાવ સધાય છે. જીવને આઠેય કર્મોનું બંધન સતત લાગ્યા જ કરે છે. એક એક કર્મને નાથવા તે સત્માર્ગ નથી. બધાનો એક સાથે ચૂરો થાય તેવો ઉપાય એક સમતારસભાવ છે.

“કર્મ અનંત પ્રકારના, તેમાં મુખ્યે આઠ; તેમાં મુખ્યે મોહનીય, હણાય તે કહું પાઠ. કર્મ મોહનીય ભેદ બે, દર્શન ચારિત્ર નામ; હણે બોધ વીતરાગતા, અચૂક ઉપાય આમ.”

- શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

વીતરાગતાનો બોધ અષ્ટકર્મને નષ્ટ કરે છે. આ અચૂક ઉપાય છે. વીતરાગતા અર્થાત્ જે રાગ અને દ્વેષથી રહિત થયા છે તે. આ સમભાવ અવસ્થા છે, જેથી જંગલના દાવાનળ રૂપી કર્મો નષ્ટ થાય છે.

પૂજ્ય બેનશ્રી ચંપાબેન સુચારુ ઉપાયના દષ્ટા છે. તેઓના શબ્દોમાં “અનંતકાળથી જીવને પોતાથી એકત્વ અને પરથી વિભક્તપણાની વાત રુચિ જ નથી. જીવ બહારથી ફોતરાં ખાંડ્યા કરે છે પણ અંદરનો જે કસ આત્મા તેને શોધતો નથી. રાગ-દ્વેષના ફીફા ખાંડવાથી શો લાભ છે? તેમાંથી દાણો ન નીકળે. પરથી એકત્વબુદ્ધિ તોડી જુદા તત્ત્વને અબદ્ધસ્પષ્ટ, અનન્ય, નિયત, અવિશેષ અને અસંયુક્ત આત્માને જાણે તો કાર્ય થાય..... જો તારી ગતિ વિભાવમાં જાય છે તો તેને ઉતાવળથી ચૈતન્યમાં લગાડ. સ્વભાવમાં આવવાથી સુખ અને ગુણોની વૃદ્ધિ થશે. વિભાવમાં જવાથી દુઃખ અને ગુણોની હાનિ થશે. માટે ઉતાવળથી સ્વરૂપમાં ગતિ કર.” આ મમત્વથી મુક્ત સમત્વભાવબોધક વચનામૃત છે.

પરમકૃપાળુદેવની આત્મવાણી સમતારસને પુષ્ટિ આપતી વહ્યા કરે છે - “સમતાની, વૈરાગ્યની વાતો સાંભળવી, વિચારવી. બાહ્ય વાતો જેમ બને તેમ મૂકી દેવી.” તથા પત્રાંક ૪૪૭ માં વર્ણવે છે, “જ્યાં ઉપાય નહિ ત્યાં ખેદ કરવો યોગ્ય નથી. ઈશ્વરેચ્છા પ્રમાણે જે થાય તેમાં સમતા ઘટે છે; અને તેના ઉપાયનો કંઈ વિચાર સૂજે તે કર્યા રહેવું એટલો માત્ર આપણો ઉપાય છે.” (ક્રમશઃ)

મનોગત અભ્યાસ - પરિશીલન - સંસાર, દેહ અને ભોગ વગેરેના અનિત્ય, અશરણ, અશુચિ આદિ સ્વભાવનું અંતરમાં આત્મલક્ષ સહિત સંવેગ (સર્વ પ્રકારની અભિલાષાની નિવૃત્તિ - માત્ર મોક્ષ અભિલાષ કે જેથી કર્મ આવતાં રોકાય) તથા વૈરાગ્ય અર્થે ફરી ફરી ચિંતવન કરવું તે 'અનુપ્રેક્ષા' નામનો સ્વાધ્યાયનો પ્રકાર છે.

બાર ભાવનાનું ચિંતવન તે ભગવાને સંસ્થાન વિચય નામનું ધર્મધ્યાન કહ્યું છે. પ્રત્યેક ભાવના - અનુપ્રેક્ષા બે પ્રકારે સમજવા યોગ્ય છે - દ્રવ્ય અનુપ્રેક્ષા અને ભાવ અનુપ્રેક્ષા. સાધકભાવરૂપ શુદ્ધપરિણતિમય અંતરંગ જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યની પુષ્ટિ અર્થે સંસાર - શરીર અને ભોગના અધ્રુવ અશરણ અને અશુચિપણાનું વિકલ્પયુક્ત ચિંતન તે દ્રવ્ય અનુપ્રેક્ષા છે અને તે ચિંતન સાથે સમ્યક્દૃષ્ટિ મહાત્માને વર્તતી વિકલ્પ રહિત શુદ્ધ પરિણતિ (શુદ્ધ ભાવ) તે ભાવ-અનુપ્રેક્ષા છે. દ્રવ્ય અનુપ્રેક્ષા તે શુભભાવ છે, જે પુણ્યનો આસ્રવ કરાવે છે અને શુદ્ધ પરિણતિમય ભાવ સાધકને સંવર-નિર્જરાનું કારણ બને છે. ઉત્તમ મુમુક્ષુ સાધક જ્યારે આ પ્રકારે ચિંતવન કરતાં કરતાં ધર્મધ્યાનમાં એકાગ્ર થઈ જાય છે ત્યારે તેને એક શુભ ક્ષણે નિર્વિકલ્પ આત્માનુભવનો અતીન્દ્રિય આનંદ પ્રગટે છે. આ ક્ષણ તે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનની છે; જેના શાસ્ત્રોમાં ઘણા પર્યાયવાચી નામ કહ્યા છે. જેમ કે આત્મસાક્ષાત્કાર, સ્વદર્શન, સમકિત, સ્વનો આંશિક અનુભવ, તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાન, પરમાત્મદર્શન, સ્વાત્મોપલબ્ધિ, દર્શનમોહનો વિલય વગેરે. આ ક્ષણ સાધકના જીવનમાં અપૂર્વ છે, જે આવ્યાથી તે ધન્ય ધન્ય બની જાય છે, કૃતકૃત્યતા અનુભવે છે તથા સાચી શાંતિનો અનુભવ કરે છે. તેનામાં પરમ વિનય પ્રગટી જાય છે તેથી જીવનમાં આમૂલ પરિવર્તન આવી જાય છે.

“તેના નેણ ને વેણ બદલાય, હરિરસ પીજિયે”

આવું અલૌકિક નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન કોઈ મહાભાગ્યવાન સાધકને મહત્પુણ્યના ઉદયથી, સદ્ગુરુ અનુગ્રહે, અપૂર્વ અંતરસંશોધનથી પ્રગટે છે; જે પ્રગટતાં તેના સંસારનો કિનારો નિકટ આવી જાય છે. આ પ્રમાણે બાર અનુપ્રેક્ષાનું માહાત્મ્ય તેમ જ તેનું ફળ અચિંત્ય છે. તેનો મહિમા વાણીથી કહી શકાય તેમ નથી. આ ભાવનાઓ જ ખરેખર આપણા માટે પ્રત્યાખ્યાન, પ્રતિક્રમણ, આલોચના, ધ્યાન વગેરે છે. માટે આપણે નિરંતર તેનું ચિંતન કરવું જોઈએ.

આચાર્યવર શ્રી કુંદકુંદસ્વામી 'બારસ અણુવેકખા' માં જણાવે છે કે નિશ્ચય અને વ્યવહારથી કહેવામાં આવેલી આ અનુપ્રેક્ષાઓનું જે શુદ્ધ મનથી ચિંતવન કરે છે તે પરમ નિર્વાણ એટલે કે મોક્ષને પામે છે.

આ બાર ભાવનાઓ આગમ (સત્શાસ્ત્રો) માં નીચે પ્રમાણે કહી છે :

(૧) અનિત્ય ભાવના, (૨) અશરણ ભાવના, (૩) સંસાર ભાવના, (૪) એકત્વ ભાવના, (૫) અન્યત્વ ભાવના, (૬) અશુચિ ભાવના, (૭) આસ્રવ ભાવના, (૮) સંવર ભાવના, (૯) નિર્જરા ભાવના, (૧૦) લોક ભાવના, (૧૧) બોધિદુર્લભ ભાવના, (૧૨) ધર્મદુર્લભ ભાવના.

અચિંત્ય માહાત્મ્ય ધરાવનારી, સંસારના ત્રિવિધ તાપથી છોડાવનારી અને મોક્ષરૂપી ફળ અપાવનારી પરમ વૈરાગ્યની જનની એવી બાર ભાવનાઓના ચિંતવનરૂપ અભ્યાસ આપણે કમશઃ કરીશું. આ ચિંતવન દ્વારા આપણને સૌને મોક્ષમાર્ગમાં એક એક ડગલું આગળ વધવાની શક્તિ મળે એવી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તથા સર્વ સત્પુરુષોને પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાંપણમસ્તુ ॥

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?

(ક્રમાંક - ૯)

વલભજી હીરજી 'કેવલ'

“નગ્નભાવ, મુંડભાવ સહ અસ્નાનતા,

અદંતધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શૃંગાર નહીં,

દ્રવ્યભાવ સંયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો.”

અપૂર્વ ૯

તે અપૂર્વ અવસરને ધન્ય છે કે જ્યારે દેહ તે માત્ર સંયમહેતુ હોય, નગ્ન રહે-વસ્ત્ર નહીં. દ્રવ્ય અને ભાવે નિર્ગ્રંથ-દેહનો રાગ નહીં, તેથી રાગનું નિમિત્ત વસ્ત્ર પણ નહીં. શરીરમાં શાતાની આસક્તિનો જેનો ભાવ નથી, અશરીરી ભાવે જેનું વર્તન છે એવા મુનિને, ‘માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જો.’ ૨૯ મા વર્ષે શ્રીમદ્જી આ ભાવના ભાવે છે. બાર ગાથા સુધી મુનિપણની ભાવના છે. ધ્યાતા, ધ્યાન, ધ્યેયનો વિકલ્પ તૂટીને તદ્દન સ્થિરતા વર્તે એવી દશા ક્યારે આવશે તેની આ ભાવના છે.

‘મુંડભાવ’ મસ્તક, દાઢી આદિના કેશ વધારવા નહીં. દેહની આસક્તિનો અભાવ જ્યાં વર્તે છે ત્યાં ઈન્દ્રિયો અને વિષય કષાયોનું મુંડન હોય જ, અને બાહ્ય પણ મુંડન હોય એવો કુદરતી નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે. પાંચ ઈન્દ્રિય, ચાર કષાય અને કેશલોચન એ પ્રકારે મુંડન છે. ત્રિકાળ નિયમ છે કે, મુનિધર્મ નિર્ગ્રંથ જ હોય. બાહ્ય પરિગ્રહથી રહિત અને અભ્યંતર રાગાદિ કષાયથી રહિત, એ રીતે દ્રવ્ય અને ભાવથી નિર્ગ્રંથ હોય ત્યાં નગ્નપણું જ હોય. કોઈ જાતના શસ્ત્ર કે અસ્ત્ર વિના હાથ વડે જ કેશનો લોચ કરવાનો વ્યવહાર છે. જિનશાસનનો ધર્મ તો આમ જ છે. આવી સાધક દશા મોક્ષનું કારણ છે. પૂર્ણ શુદ્ધ આનંદઘન આત્માને પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ ત્રિકાળ આ જ છે, બીજો નથી.

“એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમારથનો પંથ,

પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમંત.”

- શ્રી આત્મસિદ્ધિ ગાથા-૩૬

હું પૂર્ણ શુદ્ધ છું તે નિશ્ચય (પરમાર્થ) અને રાગ-દ્વેષ ટાળીને સ્થિર થવાનો પુરુષાર્થ તે જ્ઞાનની ક્રિયાનો વ્યવહાર. ૨૪૬૫ વર્ષ પહેલા આ ભરતક્ષેત્રમાં એ જ મુનિધર્મ હતો. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની એકતા તે જ મોક્ષમાર્ગ છે. અન્યથા માનવામાં પોતાનું જ મોટું અહિત છે.

મુનિ પોતે શરીરને પાણીથી સાફ કરે નહીં. જૈન ધર્મ તે લોકોત્તર માર્ગ છે, તેનો પરિચય કર્યા વિના તે સમજાય તેમ નથી. બાહ્ય અને અભ્યંતર નિર્ગ્રંથ દશા વડે જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયોગ વર્તે છે. શ્રીમદ્ પોતાને જે સ્થિતિ જોઈએ છે તેની ભાવના કરે છે. જિનઆજ્ઞાનું આરાધન કરતા સ્વરૂપ સ્થિરતા વડે, એ અપૂર્વતાથી “જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે” એટલે કે મોક્ષદશા લેવાના છે. એ નિર્ગ્રંથ દશા વડે “પ્રભુઆજ્ઞાએ થાશું તેહ સ્વરૂપ જો.” એટલે કે પૂર્ણતાને પામશું. “ધન્ય રે દિવસ આ અહો ! જાગી રે શાંતિ અપૂર્વ રે.” એવી સાધકદશાની ભૂમિકામાં ‘અદંત ધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધિ જો’ એવી દશા હોય છે. ‘કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શૃંગાર નહીં’ શરીરને સુધારવા કે સંભાળ કરવાનું તેને હોય નહીં.

“દ્રવ્યભાવ સંયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો” સ્વરૂપ આચરણમય સંયમ એ જ્ઞાન સ્વરૂપની રમણતા, લીનતા, એકાગ્રતા છે. કોઈ કૃત્રિમતા જેમાં નથી એવી સહજ નિર્દોષ નિર્ગ્રંથ દશા ત્યાં હોય છે. મુનિપદ એટલે નિર્ગ્રંથ માર્ગ વડે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવાનો પ્રયોગ. તેમાં જ્ઞાનની સ્થિરતારૂપ ચારિત્ર એ જ જ્ઞાન ક્રિયા છે. આ વીતરાગ સ્વરૂપ સાધકની ભૂમિકામાં બાહ્યમાં નગ્નદેહ, નિર્ગ્રંથ દશા સહજ નિમિત્ત હોય એ નિયમ છે, તે નિયમને શ્રીમદ્ જાણતાં હતા.

(ક્રમશઃ)

રોબિન્સન કૃઝોની ભૂલ

ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી

રોબિન્સન કૃઝોની વાત જગતભરના સાહિત્યમાં જાણીતી છે. રોબિન્સન કૃઝો જે જહાજમાં સફર કરતો હતો તે જહાજ વંટોળમાં ફસાઈ ગયું અને પછી આમતેમ ફંગોળાતું રહ્યું. પોતાનો જીવ બચાવવા જહાજમાંના માણસો સાગરમાં કૂદી પડ્યા. પણ તેમાંથી કૃઝો જ બચી શક્યો. જહાજ સાથે જોડાયેલી એક નાનકડી નાવમાં તે કૂદી પડ્યો, અને માંડ માંડ તેને છૂટી કરીને સામે દેખાતા ટાપુ તરફ જવા લાગ્યો. ત્યાં તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે ટાપુ ઉપર જઈને વિના પૈસે હું શું કરી શકીશ ? સાથે કંઈક નાણું હશે તો કામ લાગશે એવા વિચારથી તે તૂટતા જહાજમાં વળી પાછો ચઢી ગયો, અને તેના ભંડારમાંથી સુવર્ણની અશરફીઓની એક કોથળી લઈને નીકળી ગયો.

કૃઝો અશરફીઓની થેલી લઈને જેવો જહાજમાંથી બહાર આવ્યો ત્યાં તો જહાજ મોટા કડાકા સાથે તૂટી પડ્યું અને ધીમે ધીમે સાગરના તળિયે બેસવા લાગ્યું. કૃઝો પોતાની નાવ ઉપર હતો. સાથે સુવર્ણની અશરફીઓની થેલી હતી. તેણે તૂટતું જહાજ જોઈને, આકાશ તરફ ઊંચે જોઈને પરમાત્માને પ્રાર્થના કરી અને તેને બચાવી લેવા માટે તેણે ભગવાનનો આભાર માન્યો.

રોબિન્સન ધીમે ધીમે નાવ હંકારતો સામે દેખાતા ટાપુ ઉપર જવા લાગ્યો. જેમ જેમ ટાપુ નજીક આવતો ગયો તેમ તેમ તેને લાગ્યું કે ટાપુ ઉપર ખાસ વસતી લાગતી નથી. તોય તેણે હૈયાધારણ રાખી કે કોઈ ને કોઈ આદિવાસી તો

તેને અવશ્ય મળી જશે. તે તેમને પોતાની વાત સમજાવશે અને તેમની સાથે હળીમળીને આગળનો કાંઈક રસ્તો કાઢી લેશે.

પરંતુ ટાપુને કિનારે ઊતર્યા પછી તેને લાગ્યું કે ટાપુ તો તદ્દન વસતિવિહીન લાગે છે. કોઈ માણસ ટાપુ ઉપર વસે છે કે નહીં તે જોવા તે ટાપુ ઉપર આમ તેમ દોડ્યો પણ ક્યાંય તેને માણસનો વાસ હોય તેમ લાગ્યું નહીં. થોડીક વારમાં તેને એ વાતનો અહેસાસ થઈ ગયો અને રડવા લાગ્યો. થોડીક વાર રડીને શાંત થઈ ગયો. હવે શું કરવું તે વિશે તે વિચારતો હતો ત્યાં તેની નજર સામે સુવર્ણના સિક્કાઓની થેલી દેખાઈ. તેને સુવર્ણની અશરફીઓનો તિરસ્કાર આવ્યો અને તેણે થેલીને લાત મારી. લાતથી થેલી ફાટી ગઈ અને તેમાંથી સુવર્ણની અશરફીઓ આમ તેમ દોડી ગઈ અને કેટલીક તો સાગરના પાણીમાં જઈને પણ પડી.

કૃઝો માથું કૂટતાં બોલ્યો, “હે ભલા ભગવાન ! આ હું શું લાવ્યો ! કોઈ બજાર હોય, કોઈ માણસ હોય કે કોઈ વસ્તુઓ વેચનાર હોય તો હું આ અશરફીઓથી કંઈ ખરીદી શકું. હવે તો આ ટાપુ ઉપર પડેલા ચમકતા પથ્થરો અને આ અશરફીઓ વચ્ચે શું ફેર રહ્યો ?” ક્ષણવાર તેને થયું કે આ અશરફીઓને બદલે તેણે કંઈ ખાવા - પીવાની સામગ્રી જહાજમાંથી લઈ લીધી હોત તો પણ તેને કંઈ ખપ લાગત. પણ હવે કૃઝો આ બાબતે કંઈ કરી શકે તેમ ન હતો. તેની સામે જે પરિસ્થિતિ હતી તેમાંથી જ તેણે રસ્તો કાઢીને કેવળ એકલાએ જ જીવવાનું હતું.

માણસ જીવનમાં મોટે ભાગે આવી જ ભૂલો કરતો રહે છે. અને તે જીવનભર એવી વસ્તુઓ ભેગી કર્યા કરે છે કે જેને જીવનની પેલે પાર કંઈ જ કામ લાગવાની નથી હોતી. કૃઝોએ અશરફીઓની થેલી જેમ નિર્જન ટાપુ પર છોડી દીધી તેમ માણસને તેની સઘળી સંપત્તિ છોડીને આગળને માર્ગે એકલાએ જ જવું પડે છે. સંપત્તિ તેને કહેવાય કે જે મૃત્યુની પેલે પાર પણ આપણી સાથે આવે અને સહારો આપે.

આજે જે વસ્તુઓ પાછળ સમાજે દોટ મૂકી છે તેમાંનું કંઈ જ સાથે આવવાનું નથી અને સુખ-શાંતિ આપનારું નથી. મૌલિક રીતે વિચાર કરનારા થોડાક ગણ્યાગાંઠ્યા માણસો આ બાબતે વિચાર કરીને જીવનમાં કંઈક સાધી શકશે. બાકી મોટા

ભાગના લોકો તો આ પ્રવાહમાં તણાઈને તૂટી જવાના. જ્યાં સુધી આપણી પાસે સમય છે ત્યાં સુધી આપણે આ બાબતે કંઈ વિચાર કરીને એવું સાધી લઈએ કે જેને આપણે આ જીવનમાં સાથે રાખી શકીએ અને મૃત્યુની પેલે પાર પણ લઈ જઈ શકીએ, જેને કારણે આપણી આગળની યાત્રા સરળ અને સુખી બની રહે.

માણસ કેવળ પોતાનાં પુણ્યકર્મો અને પાપકર્મો સિવાય પોતાની સાથે કંઈ જ લઈ જઈ શકતો નથી. બાકીનું બધું અહીં જ મૂકીને જવું પડે છે અને તે ભેગું કરવા તે જે કરે છે તે એક શિષ્ટ વેઠથી કંઈ જ વધારે નથી. આટલી વાત સમજીને આપણે હજી જીવનનું સુકાન ફેરવી લઈએ તો ?

રાજવંદના

દેવામાતા કુક્કીરત્ન શ્રી રાજ સોહાયા,
રવજીબયા, રત્નરાશિ, પંથ પરમ બતલાયા. (૧)
લક્ષ્મીનંદન, લક્ષ્મીદાયક, શ્રુતદેવી અવતારા,
હૃદયકમલમેં રાજ, જ્ઞાનદીપક પ્રગટાયા. (૨)
અતિ સુકુમાર, વાણી સુરસાળ, જીવદયા પ્રતિપાલા,
પરમકૃપાળુ દયાળ, ભવિ જીવ મન અતિ ભાયા. (૩)
શરણ આયે હમ બાલ તુમ્હારે, બહુ અજ્ઞાની,
તાકો દેકે જ્ઞાન, હરો અજ્ઞાન, તુમ જ્ઞાની. (૪)
અનંતકાલસો ભૂલે ભટકે, હમેં અપનાઓ,
કૃપા કરો કૃપાળ, અબ તો ભ્રમણ છુડાઓ. (૫)
શરણમેં લે તો નાથ, અબ તો નયન નિહારો,
માફ કરો અપરાધ, જાનકે બાલ તિહારો. (૬)
જાયે કહાં જગમેં, દૂજા નહીં કોઈ હમારા,
એક તુમ હી તુમ હો, જગમેં સબસે પ્યારા. (૭)
તિમિર વિદારક, જ્યોતિ પ્રકાશક, આત્મરૂપ અવતારા,
ત્રિવિધ ત્રિવિધે વંદન, હોવે અગણિત હમારા. (૮)

પ્રેષક : પૂર્ણિમાબેન શાહ

આગમ : આત્મસુધારણાનો અમૂલ્ય દસ્તાવેજ

ગુણવંત ભરવાળિયા

પ્રભુદ્ધ કરુણાના કરનારા ભગવાન મહાવીરે ઉપ્પનેઈવા, વિગમેઈવા અને ધુવેઈવા - આ ત્રિપદી દ્વારા દેશના આપી. ગણધર ભગવંતો દ્વારા આ ઉપદેશ આપણને આગમ રૂપે મળ્યો.

પૂ.શ્રી દેવર્ધીગણીને અનુભૂતિ થઈ કે કાળક્રમે માનવીની સ્મૃતિશક્તિ ઓછી થતી જાય છે, જેથી પૂજ્યશ્રીએ ભગવાન મહાવીરનો આ દિવ્ય વારસો જળવાઈ રહે તે માટે વલ્લભીપુરમાં ૫૦૦ સાધુ મહાત્માઓના સહયોગથી સતત ૧૩ વર્ષના પુરુષાર્થથી લેખનકાર્ય દ્વારા લિપિબદ્ધ કર્યો.

પૂર્વાચાર્યોએ શ્રમણ સંસ્કૃતિની જ્ઞાનધારા ગતિમાન રાખવા માટે સમયે સમયે આગમોનું સંપાદન, સંશોધન, સંવર્ધન અને સંકલન કરી અદ્ભુત યોગદાન આપ્યું છે.

સમગ્ર માનવજાતના કલ્યાણને માટેની હિતચિંતા, અકારણ કરુણાના કરનારા પ્રભુ મહાવીરને દેશના આપવા પ્રેરે છે. તેને કારણે માત્ર જૈન સાહિત્યને જ નહીં પરંતુ વિશ્વના દર્શન સાહિત્યને એક અમૂલ્ય ભેટ મળે છે.

આગમનું ચિંતન, સ્વાધ્યાય અને પરિશીલન અજ્ઞાનના અંધારા દૂર કરી જ્ઞાનનો દીવો પ્રગટાવે છે. જૈન તત્ત્વજ્ઞાન, આચારશાસ્ત્ર તથા વિચાર દર્શનનો સુભગ સમન્વય સાથે સંતુલિત તેમજ ધાર્મિક વિવેચન આગમમાં છે, તેથી તેને જૈન પરંપરાનું જીવનદર્શન કહી શકાય...

પાપ-પ્રવૃત્તિ અને કર્મબંધનમાંથી મુક્ત થઈને પંચમગતિના શાશ્વત સુખો કઈ રીતે પામી શકાય તે અહિંસાના પરમ ધ્યેયની પુષ્ટિ કરવા સદ્ગુણોની પ્રતિષ્ઠા આ સંપૂર્ણ સૂત્રોમાં કરી છે.

આગમના નૈસર્ગિક તેજપુંજમાંથી એક નાનકડું કિરણ મળે તો પણ આપણું જીવન પ્રકાશમય થઈ જાય. આત્માને કર્મમુક્ત થવાની પાવન ક્રિયામાં પ્રવાહિત કરતાં આગમસૂત્રો આત્મસુધારણાનો અમૂલ્ય દસ્તાવેજ છે.

ગણધર ભગવંતોએ ભગવાનની વાણીને ઝીલી સૂત્રબદ્ધ કરેલા આગમો જીવના કલ્યાણમંગલ માટે, વ્યક્તિને ઊર્ધ્વપંથના યાત્રી બનાવવા માટે પ્રેરણાના પ્રકાશ પાથરે છે.

અનાદિકાળથી આત્મા ઉપર લાગેલી કર્મરજને સાફ કરવાની પ્રક્રિયા એટલે આત્મ સુધારણા ! આત્મા પર કર્મ દ્વારા વિકૃતિ અને મલિનતાના થર જામ્યા છે, જેથી હું મારા આત્માના સાચા સ્વરૂપને જોઈ શકતો નથી. અપાર શક્તિના સ્વામી આત્માના દર્શન થઈ જાય તો સંસારના દુઃખો અને જન્મ - મરણની શૃંખલામાંથી મુક્તિ મળી જાય. અંગ, ઉપાંગ, છેદ સૂત્ર, પયગ્ના, મૂળસૂત્ર, અને પ્રકીર્ણક વગેરેમાં ૩૨ અથવા ૪૫ આગમો સમાવિષ્ટ છે.

દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, કરણાનુયોગ અને ધર્મકથાનુયોગમાં ઠેર ઠેર આત્માસુધારણાની પ્રક્રિયાનો નિર્દેશ છે.

આગમ-શાસ્ત્રો જૈનશાસનના બંધારણનો પાયો છે. જૈન આગમરૂપી આ દસ્તાવેજમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ ત્રિરત્નની માલિકી આપવાના સિદ્ધાંતો, નિયમો અને આચારોનું માર્ગદર્શન આપવામાં આવેલ છે. એમાં જણાવેલ આચાર પાલન અવશ્ય માનવીની આત્મસુધારણા કરાવી શકે.

સાધકોને સાધનાની વિશુદ્ધિ માટે અવશ્ય કરવા યોગ્ય અનુષ્ઠાનોનું નિરૂપણ કરતું આગમ તે શ્રી આવશ્યક સૂત્ર છે. વ્યવહારમાં આપણે તેને પ્રતિક્રમણ સૂત્ર કહીએ છીએ... આત્મવિશુદ્ધિ કરવા માટે જે ક્રિયા અવશ્ય કરવાની છે તેને આવશ્યક કહ્યું છે.

આવશ્યકને જ્ઞાનીઓએ જીવનશુદ્ધિ, સંયમ વિશુદ્ધિની ક્રિયા કહી સાધનાનો પ્રાણ કહેલ છે. સમભાવની સાધના એ સામાયિક છે. તીર્થંકરોની સ્તુતિ, ચૌવિસંથોથી શ્રદ્ધા બળવાન બને છે. વંદના દ્વારા સાધકનો ભક્તિભાવ પ્રગટ થાય છે, પ્રતિક્રમણ એ પાપથી પાછા ફરવાની પ્રક્રિયા છે. અંતર્મુખ થઈ આત્મભાવમાં સ્થિર થવા માટે કાઉસગ્ગ અને ભવિષ્યના કર્મોના નિરોધ માટે પર્યક્ષપાણ - એમ આ છ આવશ્યકની આરાધના, સાધકના આત્મશુદ્ધિના લક્ષને સફળ બનાવવામાં સહાયક બને છે.

અગિયાર અંગસૂત્રો, બાર ઉપાંગ સૂત્રો, ચાર મૂળ, ચાર છેદ અને એક આવશ્યક સૂત્ર એમ બત્રીસ આગમો આત્મસુધારણા માટે સાધકને કઈ રીતે ઉપયોગી છે તેની વિચારણા આપણે કરી. સ્થાનકવાસી અને તેરાપંથ સંપ્રદાયમાં બત્રીસ આગમ સૂત્રોનો સ્વીકાર થયો છે.

શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક આરાધકોની માન્યતા પ્રમાણે દસ પયમ્ના સૂત્ર - પ્રકીર્ણક સહિત બીજા તેર આગમ ગ્રંથોને સ્વીકાર્યા છે.

આ આગમોમાં દુષ્કત ગહર્ષ તેમજ સુકૃત અનુમોદના, બાલ પંડિતમરણ અને પંડિત પંડિત મરણની વિચારણા છે. પ્રત્યાખ્યાનનું વર્ણન, અનસન માટે યોગ્યતા અને પૂર્વ તૈયારી, સંથારાનું વર્ણન, વૈરાગ્યભાવને દૃઢ કરતી વાતો, ગચ્છાચારમાં સાધુ-સાધ્વીની મર્યાદા, જ્યોતિષ અને દેવેન્દ્રોનું વર્ણન, સમાધિમરણ, મરણ સુધારવા માટેની આદર્શ

પદ્ધતિઓ આત્મ સુધારણા માટે ઉપયોગી છે.

ક્ષણે ક્ષણે જાગૃત રહી, આત્મસુધારણા કરવાની શીખ શ્રી ઉતરાધ્યયન સૂત્ર (૪/૬) માં આપી છે કે સૂતેલી વ્યક્તિની વચ્ચે પણ પ્રજ્ઞાસંપન્ન પંડિત જાગૃત રહે છે. પ્રમાદમાં એ વિશ્વાસ કરતો નથી. કાળ ઘણો નિર્દય છે, શરીર દુર્બળ છે. માટે ભારંડ પંખીની માફક સાવધાનીથી વિચરવું.

વિશ્વના તમામ વિષયો એક યા બીજી રીતે આગમમાં સમાવ્યાં છે. વ્યક્તિ, કુટુંબ કે વિશ્વની અનેક સમસ્યાનું સમાધાન આગમમાંથી મળે છે.

આગમમાં લખાયેલ સૂક્તિઓ, ગાથાઓ શુષ્ક કે તર્કવાદી નથી પરંતુ જેમનું જીવન એક પ્રયોગશાળા હતું તેવા પરમ વૈજ્ઞાનિક પ્રભુ મહાવીરની અનુભૂતિની એરણ પર ઘડાયેલ, પરમ સત્યની સફળ અભિવ્યક્તિ છે. આ આગમવાણીના જનક માત્ર વિચારક કે ચિંતક જ નહીં પરંતુ ઉત્કૃષ્ટ સાધક હતાં. વ્રતોને માત્ર ચિંતનની ભૂમિકા સુધી સીમિત ન રાખતા, ચારિત્ર આચારમાં પરાવર્તિત થઈને આવેલા આ વિચારો શાસ્ત્ર બની ગયા, જે જીવને શિવ બનાવી પરમ પદને પ્રાપ્ત કરવા સક્ષમ છે.

સદ્ગુરુની આજ્ઞા લઈ આ આગમ સૂત્રોનો સ્વાધ્યાય કરવામાં આવે, જ્ઞાની-સદ્ગુરુઓના સમાગમમાં તેનો શાસ્ત્રાર્થ સમજવામાં આવે અને તેનું નિજી જીવનમાં આચરણમાં અવતરણ થાય તો અવશ્ય આપણી આત્મસુધારણા થશે.

પુષ્કરાવર્ત મેઘની વર્ષાની અસરથી તો કેટલાંક વર્ષ ફળો અને પાક આવ્યા કરે પરંતુ ભગવાન મહાવીરની વાણી રૂપ આ પાવન મેઘવર્ષાની અસર એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી રહેનાર છે. ગુરુકૃપાએ તે જ્ઞાનવાણીને ઝીલવાનું આપણને પરમ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું છે.

પ્રભુ બિરાજે છે શ્રમમંદિરમાં...

ધૂની માંડલિયા

ભારતીય ૨૧મી સદીની સૌથી મોટી કમનસીબી શિક્ષણમાંથી શ્રમની બાદબાકી છે. શ્રમનો મહિમા એટલી હદે ઘટવા માંડ્યો છે કે શ્રમ કરવો એ એક શરમજનક કામ હોય એમ મધ્યમ અને ઉચ્ચ મધ્યમ વર્ગના યુવાનો વિચારે છે. અમીર કુટુંબના નબીરાની તો વાત જ વળી નિરાળી છે ! જ્યાં સુધી શ્રમમંદિરની પ્રતિષ્ઠા નહીં વધે ત્યાં સુધી દેવ-મંદિરમાંથી ઓજસ પ્રગટવું અશક્ય છે. શાળા અને કોલેજો બંનેમાં શ્રમનો એક પિરિયડ ફરજિયાત હોવો જોઈએ. આમ થશે તો ઘરમાં બીમારીના બિછાને સૂતેલી મા કે બહેનને તાવમાંય ઘરનું વાસીદુ વાળવાની ફરજ નહીં પડે. કિશોર કે યુવાન હાથમાં સાવરણી લેશે. ઘર અને ફળિયું સ્વચ્છ થશે. માની આંખમાં આનંદઅશ્રુ ઉભરાશે. આજે તો એવી સ્થિતિ વણસી છે કે શ્રમના કામો બધા જાણે સ્ત્રીઓના ખાતે ખતવ્યા છે. પુરશી-ટેબલનું મહત્ત્વ વધ્યું છે, કોદાળી, પાવડો માળિયે જઈ પડ્યાં છે. આળસ કે પ્રમાદ સમૃદ્ધિમાં ગણાવા માંડ્યા છે. પુરુષ એવું વિચારતો થયો છે કે સાવરણી લાવી આપવાની જવાબદારી એની છે, ઘરની સુઘડતા-સ્વચ્છતા એની ફરજમાં આવતા નથી. જાપાન ટેકનોલોજીમાં મોખરે રહ્યું છે તેનાં મૂળમાં ઘરેઘર ચાલતો શ્રમયજ્ઞ છે. શ્રમ સંતાતો ફરે અને આળસની બોલબાલા થાય ત્યારે તે ઘર, સમાજ કે દેશના પતનની જન્મપત્રિકા લખાવા માંડે છે. સમાજવાદ શ્રમથી શરૂ થઈ શ્રમમાં પૂરો થાય છે.

ગાંધીજી બિહારમાં હતા ત્યારે પોતાને સમાજવાદી તરીકે ઓળખાવતા પંદરેક વિદ્યાર્થીઓ તેમને મળવા આવ્યા હતા. એ સોમવાર હતો. ગાંધીજીને મૌન હતું. વિદ્યાર્થીઓના પ્રશ્નોના જવાબ કાગળ પર લખીને આપતા હતા. તેમણે લખ્યું કે શરીરશ્રમ પ્રત્યેનો અણગમો અને આળસ તજવાં એ સમાજવાદની દિશાનું પહેલું પગલું છે. હવે મને કહો કે તમારા પૈકીના કેટલાના ઘરે નોકરો છે ? દરેકે ઓછામાં ઓછો એક નોકર હોવાનું કબૂલ્યું. પછી ગાંધીજીએ વ્યવહારુ સમાજવાદનો કાર્યક્રમ તેઓ

માટે લખી આપ્યો (૧) સવારે ઉઠીને તમારી પથારી સંકેલી લો. (૨) નાસ્તો તૈયાર કરવા અને પીરસવામાં મદદ કરો. (૩) ઘરનું વાસીદું કાઢવામાં મદદ કરો. (૪) પોતાનાં કપડાં જાતે જ ધોઈ લો. (૫) વાસણ માંજવામાં પોતાનાં મા-બહેનોને મદદ કરો. (૬) તમારે જરૂરી કપડાં મેળવવા દરરોજ કાંતો. (૭) તમારાં પુસ્તકો અને કાગળિયા યથાસ્થાને વ્યવસ્થિત રાખો.

ગાંધીજીએ ચીંધેલા આ વ્યવહારુ સૂચનો કેટલા યુવાનોના જીવનમાં હશે ? ટકાવારી નીકળે ખરી ? નિર્બળ અને અશક્તને જ બીજાઓ દ્વારા મદદ મેળવવાનું શોભે. બાકીના જો એવું જીવતા હોય તો એ ભગવાનના તો ખરા જ પણ સમાજના પણ એક અર્થમાં ગુનેગાર છે.

સ્વામી સત્યાનંદના જીવનનો આ પ્રસંગ છે. તે આબુ પર્વતની ગુફામાં બેસી એક ગ્રંથ રચી રહ્યા હતા. લખતાં લખતાં તેમને જણાયું કે એના માટે જરૂરી સંદર્ભગ્રંથ પોતાની પાસે નથી. ગુફામાં સંદર્ભગ્રંથ મળે તેમ ન હતો. કોઈનીય પાસે પૈસા ન માગવાનું તેમનું વ્રત હતું. એ સંદર્ભગ્રંથની કિંમત હતી પચાસ રૂપિયા. સ્વામીજી પાસે એટલીય રકમ નહોતી. સ્વામીજીએ નક્કી કર્યું કે તેટલા રૂપિયા કમાવવા માટે બાજુના ગામમાં મજૂરી કરવા જવું.

ભગવા વસ્ત્રો જોઈ તેમને કોઈ મજૂરીકામ આપવા તૈયાર ના થયું. આથી તેમણે સાધુનો વેશ પણ ઉતારી નાખ્યો. તેમણે ત્રણ-ચાર દિવસ સખત મજૂરી કરી તે રકમની કમાણી કરી લીધી. આબુમાં પોતાની ગુફામાં પ્રસન્નતા સાથે પાછા ફર્યા. તેમનાં કેટલાંક શિષ્યો સતત ત્રણ દિવસથી સ્વામીજીને ગુફામાં નહીં જોતાં ચિંતામાં હતા. સ્વામીજીને ગુફામાં કામ કરતા જોઈ શિષ્યોએ નમ્રતાથી પૂછ્યું, “આટલાં બધાં દિવસ આપ ક્યાં હતા ? અમને ચિંતા થતી હતી.”

“મારી હાલની સાધના માટે અત્યંત મહત્ત્વનું કેટલુંક તપ કરવા ગયો હતો.” સ્વામીજીએ સસ્મિત જણાવ્યું.

આત્મિક સુખની શોધમાં...!

સંજય જીતેન્દ્રભાઈ દોશી

અનાદિકાળથી માનવજીવન આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિ એમ ત્રિવિધ આપત્તિઓમાં અટવાયેલું છે. માનવી લોભ-લાલચ અને મોહમાયાના બંધનોમાં ફસાયેલો છે. વળી, વેર-ઝેર અને રાગ-દ્વેષ જેવા કષાયોથી પણ ઘેરાયેલો છે. આજનો આધુનિક માનવ રાત-દિવસ બસ પોતાના ભૌતિક સુખસાધન અને સામગ્રીઓ મેળવવા માટેની આંધળી દોડમાં સતત દોડતો રહે છે. તેને બે ટંકનું શાંતિથી જમવા માટેનો પણ સમય મળતો નથી. ભૌતિક સાધનો મેળવવા માટે તે વધુ ને વધુ મહેનત-મજૂરી અને ભાગદોડ કરતો રહે છે. તેને પોતાના જીવનમાં પદ-પ્રતિષ્ઠા અને ભૌતિકતામાં જ સાચું સુખ છુપાયેલું દેખાય છે. પરંતુ જરા થોભો, અને વિચારો કે ક્યાંક આમાં તમારી ભૂલ તો થતી નથી ને? આ બધા સુખો મેળવી લઈને પણ જો તે દુઃખી જ રહેવાનો હોય - એટલે કે તેને પોતાના આત્મિક સુખનો અનુભવ અને અહેસાસ જો બિલકુલ ના જ થવાનો હોય તો પછી આ દુનિયાના કહેવાતા સુખો શું કામના? આવા સુખો મળે તોય શું અને ના મળે તોય શું? જ્યાં વ્યક્તિ પોતાના આત્માના કલ્યાણાર્થે જ કંઈ મેળવી ના શકે તો પછી બાહ્ય સુખોની શી હેસિયત કે વિસાત?

દિવસથી શરૂ કરીને રાત્રે સૂતા સુધીમાં વ્યક્તિ સતત ભાગતો ફરે છે. પોતાના જીવનમાં વધુ સુખો મેળવવા માટે, પોતાના પુત્ર-પુત્રી-પત્ની અને પોતાના સ્વજનોને વધુ સારી સગવડો -સુવિધાઓ અને સુખો મળતા રહે તે માટે વ્યક્તિ પોતાની જાતની પણ પરવા કર્યા વગર રાત-દિવસ બસ પૈસા જ કમાવાનું રાખે છે. તેને શાંતિથી જીવન જીવવાની હુરસદ જ મળતી હોતી નથી! કંઈ કેટલાય દીન-દુખિયાના ઉનાં-ઉનાં નિસાસા પાડીને, કંઈ કેટલાંય કાળા-ધોળા કરીને, કંઈ કેટલાય લાંચ-રુશ્વત-ભ્રષ્ટાચાર-ચોરી અને બીજા અનેક ખરાબ ધંધાઓ કરીને વધુને વધુ ધન મેળવવા

માટે આમથી તેમ વલખાં મારતા રહ્યા. પરંતુ તેમાં પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવાનું જ ના વિચાર્યું...!

પરંતુ હવેથી 'જાગ્યા ત્યારથી સવાર' એમ માનીને જરા પોતાના આત્માના કલ્યાણાર્થે કાર્યો કરવાનું પણ શરૂ કરવું જોઈએ. આજ દિન સુધી આપણે બીજાના માટે બહુ જીવ્યા પરંતુ હવેથી જરા પોતાના માટે પણ થોડું જીવવું છે તેમ નિર્ણય કરીને પોતાનો આત્મા જેમ ખુશ રહે તેવા સદ્કાર્યો હાથ ધરવાના છે. આત્મિક સુખ મેળવવાના પ્રયત્ન કરવાના છે.

જીવન ક્ષણભંગુર છે તેથી તેની ખોટી બિનજરૂરી આળપંપાળ છોડી દઈને જીવનમાં દાન-ધર્મ અને પુણ્યનું ભાથું પણ સાથે બાંધી લેવાનું છે. કર્મની ગતિ ન્યારી છે. આપણે કરેલાં સારાં કે પછી ખરાબ કર્મોના ફળ આપણે અવશ્ય ભોગવવાના છે. તેથી આજથી જ હવે પછીના જીવનમાં મારું-તારું કરવાનું રહેવા દઈને થોડી થોડી નિવૃત્તિ લઈને, પોતાના બાળકોના શિરે જવાબદારી સોંપી દઈને શાંતિથી ધર્મધ્યાન કરવાના માર્ગે લાગી જવાની ખાસ જરૂર છે.

બહુ પુણ્ય કેરા પુંજથી આ સુંદર માનવભવ મળ્યો છે તો પછી આત્માને પરમાત્મા બનાવવાની કોશિશ શરૂ કરી દેવી જોઈએ. હવેથી આત્મિકસુખ કેમ કરીને વધે તેવો જ પ્રયત્ન કરવાનો છે.

આ દુનિયામાં ખાલી હાથે આવેલા આપણે સૌ કોઈ એક દિવસ ખાલી હાથે જ અનંતની યાત્રાએ ચાલી નીકળવાનું છે. તેથી સંસારની તમામ મોહમાયાને આટોપી લઈને હવે પછીના જીવનમાં બસ એક માત્ર આત્મિકસુખ મેળવવાના પ્રયાસો કરવાના છે. છેલ્લે પ્રભુને એકજ પ્રાર્થના કે હે પ્રભુ, આત્મિકસુખ મેળવવાની આ દોડમાં તમે મને સફળ બનાવજો.

हृदय में माया का अभाव ही आर्जव है ।

बा. ब्र. पवन जैन, बा. ब्र. कमल जैन
(जैन उदासीन आश्रम, ईसरी)

सरलभाव, वक्रतारहित, मायाचाररहित, परिणति का नाम आर्जव धर्म है । जैसा अंतरंग अर्थात् मन में करने का अभिप्राय हो वैसा ही बाहर में भी करना अर्थात् वचन व काय से भी वैसा कहना या करना । अन्तरंग व बाह्यक्रिया में अन्तर न होने का नाम ही सरलता है । तथा अन्तरंग अभिप्राय में कुछ ओर रखते हुए बाहर में कुछ ओर ढंग से बोलना या करने का नाम वक्रता है । व्यक्ति का व्यक्तित्व वास्तव में वह नहीं है जो कि दूसरों को दिखाने का प्रयत्न करता है बल्कि वह है जो कि वह स्वयं जानता है । अनेक प्रकार की लोक दिखावी प्रवृत्तियों के द्वारा अपने को उससे अधिक दिखाने का प्रयत्न दम्भाचरण कहलाता है, जो कि शान्ति के मार्ग का सबसे बड़ा शत्रु है, इसलिए कि ऐसा करने वाले की दृष्टि में सदा दूसरों को प्रभावित करने की प्रधानता रहती है । जिसके कारण उसे अपने भीतर झाँक कर देखने का अवसर ही नहीं मिलता है । वह बड़े से बड़ा तप करता है, सभी धार्मिक क्रियाएँ करता है और सम्भवतः सच्चे साधक की अपेक्षा अधिक करता है, परन्तु लोक दिखावा मात्र होने के कारण उनका न अपने लिए कुछ मूल्य है और न किसी अन्य के लिए ।

माया पाँच प्रकार की होती है । (१) **निकृति** : धन अथवा कार्य की सिद्धि के लिए दूसरों को ठगने में अत्यन्त तत्पर होना । (२) **उपधि** : सज्जनता को ढककर धर्म के बहाने चोरी आदि

दोषों में प्रवृत्ति करना । (३) **सति प्रयोग** : धनादि के लिए विवाद करना, धरोहर मेटना, दूसरों को दोष देना और अपनी प्रशंसा करना । (४) **प्रणिधि**: महंगी वस्तु में सस्ती वस्तु मिलाना, नापने-तौलने के तराजू आदि हीन-अधिक रखना, वस्तु का रंग बदलना आदि । (५) **प्रतिकुंचन**: आलोचना करते हुए दोनों का छुपाना । व्यक्ति समझता है कि हमारा कपट किसी ने नहीं देखा, किन्तु सामनेवाला समझ जाता है । मायावी का चेहरा धर्मात्मा का लगता है, पर हृदय पापी का होता है । मायावी मंदिर में कुछ और करता है बाहर कुछ और । देखने वालों को मायावियों का आचार अच्छा लगता है, किन्तु उनके विचार भगवान जाने । क्रोधी सुधर सकता है, मानी भी सुधर सकता है, पर मायावी का चेहरा धर्मात्मा का दिखता है, कार्य पापी के समान होता है । छल करना पाप है, छला जाना पाप नहीं है । जो छल करता है वह सदा चिन्तित रहता है । कपटी की माता भी उस पर विश्वास नहीं करती तो अन्य की तो बात ही क्या ? मायावी मित्रद्रोही, स्वामीद्रोही, धर्मद्रोही, कृतघ्नी होता है । सरल परिणामों से उर्ध्वगति की प्राप्ति होती है । कुटिल परिणामों से चतुर्गति रूप संसार की प्राप्ति होती है । अब तुम्हें जो अच्छा लगे वह करो, ज्यादा कहने से क्या प्रयोजन है ? सरल परिणामों से अगले जन्म में तीर्थकर, ईन्द्र, धर्मेन्द्र, चक्रवर्ती आदि की विभूतियाँ प्राप्त होती हैं । सरल चित्त मनुष्यों के भव का

अन्त करने वाला, समस्त पुरुषार्थों का साधक, संसार में होने वाले जन्म बुढ़ापा - मरण रूपी रोगों को दूर करने वाला धर्म होता है। मायावी मनुष्यों में दया धर्म, व्रत, संयम, जाप, आदि समस्त शुभ क्रियायें स्वप्न में प्राप्त हुए राज्य की तरह निष्फल हैं। मायाचारी से बिल्ली, घोड़ा, शेर, बाघ, नेवला, सर्प, भेड़िया, बगुला, बिच्छू की योनि प्राप्त होती है। वहाँ भूख, प्यास, बध, बंधन, नासिका छेदन, ठंडी, गर्मी, वर्षा, मच्छर, भारवहन आदि के दुखों को प्राप्त होते तथा मनुष्यगति में बात, पित्त, कफ, दस्त, भगन्दर,

टी.बी, श्वास, खांसी, मस्तक, उदर, कुष्ठ आदि शारीरिक रोगोंकी प्रचुरता तथा निर्धनता, पराधीनता, कुरुपता, अंग उपांगों की हीनता, स्त्री आदि की अकाल मृत्यु, प्रिय का वियोग, अप्रिय का संयोग इत्यादि अनेक दुःख प्राप्त होते हैं। अतः मायाचारी से इसलोक व परलोक में अपयश एवं दुःखों की प्राप्ति जानकर अपने जीवन में सरलता लाना चाहिए इसी में आत्मा की भलाई है।

कपट छुपाए न छूपे, छुपे तो मोटा भाग।
दावी दुवी न रहे, रुई लपेटी आग ॥

• • •

द्वादश भावना सार

रचयिता : भा.प्र. अलकाबेन

(अनित्य भावना)

अनित्य आ जगत अेक नित्य हुं,
नित्यने निकट लई जय नाथ तुं.

(अशरणा भावना)

अशरणा जग समस्त अेक शरणा तुं,
सुशरणांनी शरणा लई जये नाथ तुं.

(संसार भावना)

संसार सों दुःखी हुं शाश्वता सुधी,
संसार भावने मिटावे नाथ तुं.

(अेकत्व-अन्यत्व भावना)

अन्यत्वथी विभिन्न अेक तत्व हुं,
अेकत्व ने अन्यत्व समजावे नाथ तुं.

(अशुचि भावना)

अशुचिमय शरीर शुचिमय छुं शुद्ध हुं,
शरीरथी संबंध छोडावे नाथ तुं.

(आसन्न भावना)

(हरिगीत छंद)

विपरीत छे मुज भावथी, स्वभाव विरुद्ध छे,
शुभ वा अशुभ आ भाव सौं, मुज भावथी प्रतिकूल छे.

(संवर-निर्जरा भावना)

समभावथी संवर करी, तप त्यागथी जर जर करी,
मुज भावने मुजमां लहु, जे आत्मने अनुकूल छे.

(लोकभावना)

जन्मो अनंतीवार हुं त्रिलोकना कला-कला महीं,
यतुर्गतिना द्वाहथी कर्माग्निमा दह्यो अति;
लोकान्ने जईने हुं वसु शाश्वत सुधी पंचम गति,
हे नाथ ! मुजने आपजो वैराग्यमयी निर्मलमति.

(बोधिदुर्लभ भावना)

दुर्लभ बोध अेक शुद्ध बुद्ध हुं,
सद्बोधनो उदय करावे नाथ तुं.

(धर्मभावना)

वस्तु स्वभावी धर्म धर्म रुपी हुं,
निज धर्मनो धर्मा बनावे नाथ तुं.

(उपसंहार)

आ द्वादशभावथी वैराग्यने ग्रहुं,
विवेकशुद्धिथी वीतरागता लहुं.

• • •

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

અપૂર્વ ઘેર્ય

‘સરસ્વતીચંદ્ર’ જેવી મહાન નવલકથા લખીને ગુજરાતી સાહિત્યમાં અમર નામના પ્રાપ્ત કરનાર શ્રી ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી અત્યંત ધૈર્ય ધરાવતી વ્યક્તિ હતા.

તેમના જીવનમાં તેમની આવી ધીરજના ઘણા પ્રસંગો મળી આવે છે. એમાંનો એક નીચે મુજબ છે :

વ્યવસાયે તેઓ વકીલ હતા. નિયત સમયે ઘરેથી કોર્ટમાં જવું અને નિયત સમયે કોર્ટથી ઘર પર આવી જવું એ નિયમમાં કદી તેમણે ભંગ પડવા દીધો ન હતો. કોર્ટમાંથી કામ પતાવીને ઘેર આવી તેઓ અગત્યનાં કાગળિયાં તૈયાર કરતા અને એ કાગળિયાં મેજના એક ખાનામાં મૂકી રાખતા.

એકવાર તેઓ કોર્ટમાં ગયા. કોર્ટનું કામ પૂરું થયું એટલે તેઓ ઘર તરફ રવાના થયા. થોડીવારમાં તેઓ ઘર પર આવી પહોંચ્યા.

તેમણે જેવો ઘરમાં પગ મૂક્યો કે તેમની એક નાની દીકરી તેમની સામે નાચતી-કૂદતી દોડી આવી. ગોવર્ધનરામને ખબર પડી નહિ કે પોતાની આ નાની પુત્રી શાથી આમ નાચીકૂદી છે !

આનું કારણ જાણવા તેમણે પુત્રીના ખભે હાથ મૂકીને પૂછ્યું, “બેટી, આટલી બધી કેમ ખુશ છે.”

વહાલી પુત્રીએ તરત પિતાને જવાબ આપ્યો, “નાચું નહિ તો શું કરું? આજે મેં મારી જાતે એક સુંદર પતંગ બનાવ્યો છે !” પુત્રીએ પોતાની જાતે બનાવેલો પેલો પતંગ પિતાને બતાવ્યો.

પણ પતંગ જોતાં જ પિતાથી બોલી જવાયું, “અરે, આ તો મારા એક કેસનાં કાગળિયાનો પતંગ બનાવ્યો છે ! કેટલી બધી મહેનતે એ કાગળિયાં મેં તૈયાર કર્યાં હતાં !”

પુત્રી તો આ સાંભળીને ડઘાઈ જ ગઈ !

પણ પિતાએ જરાયે ગુસ્સે થયા વિના પુત્રીના માથા પર હાથ ફેરવતાં કહ્યું, “ચાલ, કાંઈ વાંધો નહિ. હું ફરીથી કાગળિયાં તૈયાર કરી લઈશ.”

જાણે કશું જ ન બન્યું હોય તેમ તેઓ ફરી કેસનાં કાગળિયાં તૈયાર કરવા ટેબલ પર બેસી ગયા !

પિતાની આ ધીરજને નાની પુત્રી અકળ રીતે જોઈ જ રહી !

ગર્ભમાં જ પૂનના સંસ્કાર

એક બાળક છઠ્ઠા ધોરણમાં ભણતો હતો. લગભગ દશેક વરસની ઉંમર. એક દિવસ સાવ નાનકડી વાતમાં એણે પોતાના કલાસમાં ભણતા પાંચ વિદ્યાર્થીઓની હત્યા કરી નાખી.

આખા શહેરમાં આ સમાચાર પ્રસરી ગયા. સર્વત્ર સન્નાટો છવાઈ ગયો. આટલી નાની ઉંમરમાં આવી નિર્મમ હત્યા !!!

બાળકને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યો. કોર્ટમાં જ્યારે હાજર કરવામાં આવ્યો ત્યારે જજે કહ્યું કે આટલી નાની ઉંમરમાં આ બાળકે પાંચની હત્યા કરી, એમાં બાળક કરતા બાળકની સાથે સંકળાયેલ વ્યક્તિઓ વધુ જવાબદાર હોઈ શકે. માટે એના મા-બાપને હાજર કરો.

બાળકના પિતા ન હતા. માતાને કોર્ટના પાંજરામાં ઊભી રાખવામાં આવી. જજ તેને પ્રશ્નો પૂછતા ગયા. પૂછતાં પૂછતાં છેક ગર્ભકાળ સુધી પહોંચી ગયા.. અને જવાબ મળ્યો તે સાંભળતા જ જજે ચપટી વગાડીને કહ્યું કે હત્યાનું કારણ જડી ગયું છે.

જજના પ્રશ્નનો જવાબ આપતા માતાએ કહ્યું કે આ બાળક જ્યારે ગર્ભમાં હતું તે વખતે અમારા ઘરની સામે એક કતલખાનું હતું. હું બારીમાં બેસીને રોજ ત્યાં કપાતા ઢોરોને જોયા કરતી. કપાતા ઢોરને જોઈને મને

પૂબ આનંદ થતો હતો.

જજે કહ્યું : “બેન ! આ બાળક કરતાં પણ તમે વધુ ગુનેગાર છો. ગર્ભસ્થશિશુના કુમળા મગજમાં તમારા કારણે જ હત્યાના સંસ્કારો ઘરબાઈ ગયેલા. નિમિત્ત મળતાની સાથે આજે તે બહાર આવ્યા છે.”

બાળક અને માતા બંનેને સજા થઈ.

આપણા શાસ્ત્રકારો પણ કહે છે કે બાઈ બેજીવાતી થાય એટલે એણે પાપના અને અશુભ આરંભ-સમારંભના કાર્યો છોડી દેવા જોઈએ. પ્રભુભક્તિ, પ્રભુવાણીશ્રવણ અને નમસ્કાર મહામંત્રના જાપમાં સતત રચ્યાપચ્યા રહેવું જોઈએ, જેના કારણે આવનાર બાળક જન્મથી જ સંસ્કારી બને અને આગળ જતા આચારયુક્ત બને. એને બદલે આજની હિંસાથી ભરપૂર ફિલ્મો અને કામોત્તેજક સિરિયલો જોઈને જે ગર્ભવતી સ્ત્રીઓ પોતાના દિવસો પસાર કરતી હોય તેના પેટે ભામાશા, જાવડશા, જગડુશા કે પેથડશા તો ક્યાંથી પાકે ?

કુમારપાળ મહારાજની જીવદયા

રાજા કુમારપાળ પર્વતિથિના દિવસે પૌષધ કરતા સાથે બીજા અનેક શ્રાવકો પૌષધ લેતા હતા. એકવાર કુમારપાળના શરીર પર એક મંકોડો ચોંટી ગયો. મુહપતિથી દૂર કરવા પ્રયત્ન કર્યો પણ ન ઊતર્યો, એટલે મંકોડો મરી ન જાય. તે માટે પોતાની ચામડી કાપીને અલગ કરી દીધો. આવી હતી એમની જીવદયાની ભાવના !

કુમારપાળે આખા ગુજરાતમાં અહિંસાનો પ્રચાર કર્યો. તે વખતે કતલખાનું ગુજરાતમાં નહોતું. કોઈપણ માણસ - બળદ - ગાય - પાડો - કબરો - ભૂંડ વગેરે પશુઓની હત્યા કરતો નહોતો. એટલું જ નહિ પણ જૂને કોઈ મારી શકતું નહોતું.

એક શેઠે જાણી જોઈને જૂને મારી નાખી. કુમારપાળને ખબર પડતાં એ શેઠને બોલાવ્યાં અને એને સજા કરી કે તું એક જિનમંદિર બંધાવ અને એ શેઠે જિનમંદિર બંધાવ્યું. એ મંદિર યુકાવિહાર નામથી

પાટણમાં પ્રસિદ્ધ થયું.

જીવદયાનું પાલન સ્વયં કરવું અને બીજા પાસે કરાવવું એ મહાન ધર્મનું પાલન કુમારપાળે કર્યું હતું. જીવનને હોડમાં મૂકીને પણ તેઓએ જીવદયાનું પાલન કર્યું.

પાટણમાં દર વર્ષે કંટકેશ્વરીદેવીના મંદિરમાં પશુનું બલિદાન અપાતું હતું. પૂજારીઓએ કુમારપાળને કહ્યું કે સુદ સાતમના ૭૦૦ બકરા અને પાડાઓનું બલિદાન આપવાનું હોય છે, આઠમના ૮૦૦ અને નોમના ૯૦૦ પાડાઓનું બલિદાન આપવાનો પરંપરાગત નિયમ છે.

કુમારપાળ હેમચંદ્રસૂરિજી પાસે ગયા અને સર્વ વાત કરી, ગુરુદેવે પશુરક્ષા કરવાનું અને પશુબલિની પ્રથા બંધ કરવા માર્ગદર્શન આપ્યું, કુમારપાળે મંદિરના પ્રાંગણમાં પશુઓને પૂરી દીધા અને દ્વાર બંધ કર્યા. બીજે દિવસે કુમારપાળ પૂજારીઓ સાથે ગયો અને જોયું તો અંદર પશુઓ ઘાસ ખાતા હતા, તેથી કુમારપાળે કહ્યું કે મેં તો દેવીને બધા પશુઓ આપ્યાં, જો દેવીની ઈચ્છા હોત તો પશુનું ભક્ષણ કરત પણ દેવીને પશુનું માંસ પચતું નથી. માંસ તો તમારે ખાવું છે. પરંતુ હું જીવતા પશુઓની હત્યા કરવા નહિ દઉં.

બધા પશુઓને મુક્ત કર્યા. પૂજારી તો કંઈ બોલ્યો નહિ, પણ..... દેવી કંટકેશ્વરી જે ચૌલુક્ય વંશની કુલદેવી હતી એણે ગુસ્સે થઈને કુમારપાળ પર ત્રિશૂલનો પ્રહાર કર્યો. તેથી આખા શરીર પર રક્તપિત્તનો રોગ થયો. પણ કુમારપાળ ગભરાયા નહિ. દેવીને પશુનું બલિદાન તો ન જ આપ્યું. ઉદયન મહામંત્રીને આ વાતની ખબર પડતા હેમચંદ્રસૂરિજી પાસે દોડી ગયા. આચાર્યદેવે તરત જ જળને મંત્રીને કુમારપાળના શરીર ઉપર છાંટ્યું અને તરત રાજાનો કોઠનો રોગ દૂર થયો !

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજે કુમારપાળ મહારાજા પાસે અહિંસાનું પાલન કરાવ્યું.

કુમારપાળે સૌરાષ્ટ્રમાં, લાટેદેશમાં, માળવામાં, મેવાડમાં, મારવાડમાં, કોંકણ દેશમાં હિંસા બંધ કરાવી અને અહિંસા ધર્મનો ફેલાવો કર્યો.

॥ श्री परम कृपालु देवय नाम ॥

YUVA TIMES

Hame Jeena Sikha Diya

Inspired by PUJYA ATMANANDJI

THE SEED

A successful business man was growing old and knew it was time to choose a successor to take over the business. Instead of choosing one of his directors or his children, he decided to do something different. He called all the young executives in his company together.

He said, "It is time for me to step down and choose the next CEO. I have decided to choose one of you." The young executives were shocked, but the boss continued, "I am going to give each one of you a SEED today - one very special SEED. I want you to plant the seed, water it, and come back here one year from today with what you have grown from the seed I have just given you. I will then judge the plants that you bring, and the one I choose will be the next CEO."

One man, named Jim, was there that day and he, like the others, received a seed. He went home and excitedly, told his wife the story. She helped him get a pot, soil and compost and he planted the seed. Every day, he would water it and watch to see if it had grown. After about three weeks, some of the other executives began to talk about their seeds and the plants that were beginning to grow.

Jim kept checking his seed, but nothing ever grew.

Three weeks, four weeks, five weeks went by, still nothing.

By now, others were talking about their plants, but Jim still didn't have anything growing and he felt like a failure.

Six months went by — still nothing in Jim's pot. He just knew he had killed his seed. Everyone else had trees and tall plants, but he had nothing. Jim didn't say anything to his colleagues; however, he just kept watering and fertilizing the soil.

A year finally went by and all the young executives of the company brought their plants to the CEO for inspection.

Jim told his wife that he wasn't going to take an empty pot. But she asked him to be honest about what happened. Jim felt sick to his stomach. It was going to be the most embarrassing moment of his life, but he knew his wife was right. He took his empty pot to the board room. When Jim arrived, he was amazed at the variety of plants grown by the other executives. They were beautiful — in all shapes and sizes. Jim put his empty pot on the floor and many of his colleagues laughed, but a few felt sorry for him!

When the CEO arrived, he surveyed the room and greeted his young executives. Jim just tried to hide in the back. "My, what great plants, trees and flowers you have grown," said the CEO. "Today one of you will be appointed the next CEO!"

All of a sudden, the CEO spotted Jim at the back of the room with his empty pot.

He ordered the financial director to bring him to the front. Jim was terrified. He thought, "The CEO knows I'm a failure! Maybe he will have me fired!"

When Jim got to the front, the CEO asked him what had happened to his seed - Jim told him the story. The CEO asked everyone to sit down except Jim. He looked at Jim, and then announced to the young executives, "Behold your next Chief Executive Officer! His name is Jim!" Jim couldn't believe it. He couldn't even grow his seed?

"How could he be the new CEO?" the others said.

Then the CEO said, "One year ago today, I gave everyone in this room a seed. I told you to take the seed, plant it, water it and bring it back to me today. But I gave you all boiled seeds; they were dead - it was not possible for them to grow. All of you, except Jim, have brought me trees and plants and flowers. When you found that the seed would not grow, you substituted another seed for the one I gave you. Jim was the only one with the courage and honesty to bring me a pot with my seed in it. Therefore, he is the one who will be the new Chief Executive Officer!"

WHAT GOES AROUND COMES AROUND

His name was Fleming, and he was a poor Scottish farmer. One day, while working in the field, he heard a cry for help coming from a nearby field. He dropped his tools and ran to the field. To his shock he found a small boy, terrified and in deep pain. He was hit by a passing truck and was lying on the field in a pool of blood.

Farmer Fleming saved the boy from what could have been a slow and terrifying death. The next day, a huge car came near the farmer's field. An elegantly dressed nobleman stepped out and introduced himself as the father of the boy farmer Fleming had saved.

"You saved my son's life. I want to repay you," said the nobleman.

'No, I can't accept payment for what I did,' the farmer replied waving off the offer. At that moment, the farmer's own son came to the field.

'Is that your son?' the nobleman asked.

'Yes,' the farmer replied proudly.

'I'll make you a deal. Let me provide him with the level of education my own son will enjoy. If your son is anything like his father, he'll no doubt grow to be a man we both will be proud of.'

And that he did. Farmer Fleming's son attended the very best schools and in time, graduated from St. Mary's Hospital Medical School in London, and went on to become known throughout the world as the noted Sir Alexander Fleming, the discoverer of Penicillin.

Years afterward, the same nobleman's son who was saved from the bog was stricken with pneumonia. What saved his life this time? Penicillin.

What was the name of the nobleman? Lord Randolph Churchill.

What is his son's name? Sir Winston Churchill.

Someone once said: What goes around comes around.

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

આપણી સંસ્થામાં 'શ્રી રાજમંદિર'ના ભૂમિપૂજન તથા શિલાન્યાસ વિધિનો કાર્યક્રમ સાનંદ સંપન્ન

તા. ૨૭-૪-૨૦૧૧ના રોજ સવારે પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની નિશ્રામાં પૂજ્યશ્રી ડૉ. રાકેશભાઈ ઝવેરીના શુભહસ્તે સંસ્થાના પ્રાંગણમાં 'શ્રી રાજમંદિર'ના ભૂમિપૂજનનો કાર્યક્રમ ખૂબ ઉલ્લાસપૂર્ણ ભક્તિસભર વાતાવરણમાં ઉજવાઈ ગયો.

પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈએ તેમના ઉદ્બોધનમાં જણાવ્યું કે સૌ સંસારી જીવો મોહનિદ્રામાં સૂતા છે. એટલે બેહોશીમાં તેમને પરિભ્રમણના દુઃખનો ખ્યાલ આવતો નથી. સદ્ગુરુ અત્યંત કરુણા કરી સૌને જગાડે છે - પ્રોત્સાહિત કરે છે. જો આપણા હૃદયમંદિરમાં શ્રી પ્રભુ-ગુરુની સ્થાપના થઈ જાય તો ભીતરમાં જ મોક્ષમાર્ગનો શિલાન્યાસ થઈ જાય. અંતમાં 'શ્રી રાજમંદિર'નું નિર્માણ જલ્દીથી પૂર્ણ થાય એવી શુભભાવના વ્યક્ત કરી હતી.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ તેમના પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનમાં જણાવ્યું હતું કે આપણે પરમકૃપાળુદેવને હૃદયથી ઓળખવા જોઈએ. તેમના હૃદયમાં શુદ્ધાત્મા પ્રગટી ગયો હતો તેથી તેઓ સ્વમુખે જણાવે છે. "તેથી દેહ એક જ ધારીને જાણું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે." - આવા મહાપુરુષ ગુજરાતમાં જન્મ્યા અને તેઓએ ગુજરાતી ભાષામાં આપણને બોધ આપ્યો. આપણે તેમના દિવ્ય જીવન તથા દિવ્ય વચનામૃતનો પૂરેપૂરો લાભ લઈને તેમનો બોધ હૃદયમાં ઉતારીએ. તેમના વચનામૃતનો મર્મ ઉકેલવા સત્સંગની ઉપાસના કરવી. તેમના વચનોના અવલંબન દ્વારા આપણે આપણું સ્વરૂપ સમજીએ, શ્રદ્ધા કરીએ અને અનુભવ કરી આ ભવભ્રમણનો અંત લાવીએ એ જ શ્રી પ્રભુ-ગુરુને પ્રાર્થના.

બહેનશ્રી મેઘલબેન, બહેનશ્રી વિધિબહેન, ભાઈશ્રી સંદિપભાઈ તથ સમસ્ત ભક્તિવંદે ખૂબ ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરી સૌના ભાવ ઉલ્લસિત કર્યા. પૂજા-વિધિ પછી બન્ને સંતોનું ભાવભર્યું મિલન થયું. 'શ્રી રાજમંદિર'ના નિર્માણમાં સૌથી વધુ સહયોગ આપનાર દાનવીર મુમુક્ષુ આદ.શ્રી કુમુદભાઈ મહેતા તથા બહેનશ્રી સુધાબેન મહેતાના દાનની અનુમોદના કરી બહુમાન કરવામાં આવ્યું.

શિલાન્યાસ વિધિ પ્રતિષ્ઠાચાર્ય શ્રી પ્રદીપકુમારજીએ ખૂબ ભક્તિભાવપૂર્વક શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી કરાવી હતી. આદ.શ્રી કાશીભાઈ પટેલે પણ આપણી વિનંતીને સ્વીકારી પ્રાસંગિક ઉદ્બોધન કયું હતું. તેઓશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે પરમકૃપાળુદેવ કાદવમાં (સંસારમાં) કમળની જેમ રહેતા હતા. આપણે તેઓને સાચી રીતે ઓળખવા જોઈએ. કાર્યક્રમનું સમસ્ત સંચાલન આદ. મુમુક્ષુ ભાઈશ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ ખૂબ સુંદર રીતે કર્યું હતું.

આપણી સંસ્થામાં પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવના પ્રથમ વાર્ષિકોત્સવની ઉજવણીનું આયોજન

આપણી સંસ્થામાં આદિગુરુ ગૌતમસ્વામી તથા આચાર્યપ્રવર શ્રી કુંદકુંદસ્વામીની મંદિરજીમાં પ્રતિષ્ઠાને

વસ્તુની ક્ષીણતા અને કનિષ્ઠ વસ્તુનો ઉદય હોય છે. પંચમકાળમાં શીલવાન મનુષ્યો ઓછા દેખાય છે. આજે આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે લોકોને રસ નથી. લોકોને ગમે તેવું નહિ પણ ભગવાને કહ્યું છે તેવું કહેવું જોઈએ. કોઈપણ ધર્મક્રિયાનું લક્ષ આત્માના પરિણામોની શુદ્ધિ હોવું જોઈએ. આજે વ્યાકુળતા વધારે તેવા સાધનો વધતાં જાય છે. સમાજમાં જેની પાસે પૈસા છે તે મોટા ગણાય છે પરંતુ જે સદ્ગુણવાન છે તે મોટા છે. પંચમકાળનું સ્વરૂપ જાણી સાધકે વિશેષ સાવધાન રહેવું, આત્માને પાપભાવોથી બચાવવો અને સત્ દેવ-ગુરુ-ધર્મનું શરણ લેવું.

આપણી સંસ્થાને સમર્પિત પ્રતિભાસંપન્ન બા.બ્ર.આદ.શ્રી સુરેશજીએ ભગવાન મહાવીર તથા ગૌતમસ્વામીના જીવનચરિત્રને તેઓની આગવી સુંદર શૈલીમાં રસાત્મક રીતે પ્રસ્તુત કરેલ. આ જીવનચરિત્રને સાંભળી સૌએ સાત્ત્વિક આનંદનો અનુભવ કર્યો.

રાત્રે મુમુક્ષુઓએ ભગવાન મહાવીરના ભક્તિપદો, સ્તુતિ પ્રસ્તુત કરી સૌને ભક્તિરસમાં તરબોળ કર્યા. આ દિવસે આદ.શ્રી ભારતીબેન અરવિંદભાઈ કારાણી (મુંબઈ) તરફથી ભોજનાલયમાં કેરીનો રસ રાખવામાં આવ્યો હતો.

શ્રી આયંબિલ ઓળી

તપસા નિર્જરા ચ । તપ કરવાથી કર્મોની નિર્જરા થાય છે. કર્મક્ષયાર્થમ્ તપ્યતે इति तपः । કર્મના ક્ષય અર્થે તપવું તેને તપ કહે છે. આપણી સંસ્થામાં નીચેના તપસ્વી મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ ચૈત્ર માસની આયંબિલની ઓળી કરી હતી :

(૧) પૂજ્ય બહેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી (નીવી આયંબિલ), (૨) આદ. શ્રી સુધાબેન લાખાણી, (૩) આદ. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર, (૪) આદ. શ્રી ચીમનભાઈ કોઠારી, (૫) આદ.શ્રી રીટાબેન મહેતા, (૬) આદ. શ્રી હંસાબેન ભાવસાર, (૭) આદ. શ્રી સુરેશભાઈ શાહ (કર્મચારીશ્રી), (૮) આદ. શ્રી સંગીતાબેન ચૌધરી, (૯) આદ. શ્રી નવનીતભાઈ મિશ્રા (૮ આયંબિલ)

આ ઉપરાંત અનેક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ પોતાની શક્તિ અનુસાર આયંબિલ કર્યા હતા. તપસ્વીઓને આયંબિલ કરાવવાનો લાભ આદ. શ્રી સુધાબેન પ્રફુલભાઈ લાખાણીએ લીધો હતો; જે બદલ તેઓને અનેકશઃ ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. પૂજ્યશ્રીના વરદ હસ્તે તપસ્વી ભાઈ-બહેનોના પારણા થયા. પારણાના દિવસે આદ.શ્રી જયેશભાઈ ચીમનલાલ કોઠારી તરફથી કેરીનો રસ રાખવામાં આવ્યો હતો. સર્વે તપસ્વી ભાઈ-બહેનોને અનેકશઃ ધન્યવાદ પાઠવી તપશ્ચર્યાની ખૂબ ખૂબ અનુમોદના કરીએ છીએ.

શ્રી લક્ષ્મીપુરા (સાબરકાંઠા) મુકામે શ્રી રામનવમીના મંગલ પ્રસંગે સત્સંગ-ભક્તિનો કાર્યક્રમ સાનંદ સંપન્ન

લક્ષ્મીપુરાના મુમુક્ષુઓની ભાવભરી વિનંતીને સ્વીકારી પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી દર વર્ષની જેમ આ વખતે પણ રામનવમી પ્રસંગે તા. ૧૨-૪-૨૦૧૧ ના રોજ લક્ષ્મીપુરા પધાર્યા હતા. સ્વાધ્યાયમાં પૂજ્યશ્રીએ શ્રી રામ ભગવાનના જીવનની ત્રણ વિશેષતાઓ દર્શાવી હતી. - (૧) એક વચન (૨) એક પત્ની (૩) એક બાણ. પૂજ્યશ્રીના સત્સંગનો સૌને લાભ મળ્યો એટલે સૌને વિશેષ આનંદ થયો હતો. લગભગ ૧૦ થી ૧૨ હજાર જેટલા ભાઈ-બહેનોએ સત્સંગનો લાભ લીધો હતો. પૂજ્યશ્રી નરસિંહદાદા, પૂજ્યશ્રી તુલસીદાસજી મહારાજ, આદ. શ્રી શિવુભાઈ તથા અન્ય મહાનુભાવોનો પણ સૌને બોધ પ્રાપ્ત થયો હતો.

આ પ્રસંગે પૂ. રામજીબાપા, પૂ. નાથુબાપા, પૂ. જેસીંગબાપા, પૂ. જીતાબાવજીના ઉપકારને યાદ કરી સ્મરણાંજલિ આપવામાં આવી હતી.

શ્રી ચૈતન્યધામની યાત્રા સાનંદ-સંપન્ન

આપણી સંસ્થા દ્વારા તા. ૨૮-૪-૨૦૧૧ ના દિવસે શ્રી ચૈતન્યધામ, ધણપ, જિ. ગાંધીનગરની એક દિવસની યાત્રાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. યાત્રામાં ૧૦૦ ઉપરાંત મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો જોડાયા હતા. સૌ પ્રથમ ચૈતન્યધામના જિનમંદિરના દર્શન તેમજ દ્રવ્ય-ભાવપૂજામાં સૌ જોડાયા. ત્યારબાદ સર્વશ્રી સંદિપભાઈ, વિધિબેન, નીકીબેન તેમજ સંસ્થાના મુમુક્ષુઓએ ભક્તિપદો પ્રસ્તુત કરી સૌને ભક્તિરસમાં તરબોળ કર્યા. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ ધર્મવાર્તા-પ્રશ્નોત્તરી દરમ્યાન જણાવ્યું કે વિશ્વની વ્યવસ્થા જ એવી છે કે વીરલા જીવો જ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે. પોતાની ઘણી યોગ્યતા પ્રગટ થાય ત્યારે જીવને આત્મત્વ પ્રાપ્ત કરવાની જિજ્ઞાસા જાગે છે અને તેને આત્મા સુગમ અને સુગોચર બને છે. આ વિશ્વમાં મોક્ષ સિવાય ક્યાંય શાશ્વત આનંદ નથી. દુનિયામાં ક્યાંય ગમે નહિ, કંઈ ગમે નહિ, ચિત્ત સંસારથી નિરાળુ રહે ત્યારે જાણવું કે પરમાત્મપ્રાપ્તિની તૈયારી છે.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ ત્રણ-ચાર જેટલા ભક્તિપદો પ્રસ્તુત કર્યા એટલે સૌના ભાવ વિશેષ ઉલ્લસિત થયા. સાંજે આદ.શ્રી અશોકભાઈ પી. શાહે ધાર્મિક ક્વીઝના કાર્યક્રમ દ્વારા સૌને જ્ઞાનરસમાં ભીંજવ્યા. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ સંઘપૂજનનો લાભ લીધો હતો. ચૈતન્યધામ તરફથી આવાસ - ભોજનાદિની સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. યાત્રા માટે કોઈ પણ પ્રકારનો સહયોગ આપનાર મહાનુભાવો પ્રત્યે સંસ્થા આભારની લાગણી વ્યક્ત કરે છે.

રાજકોટ મુકામે પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના દેહોત્સર્ગ દિન નિમિત્તે યોજાયેલ પરમસમાધિ મહોત્સવ સાનંદ સંપન્ન

રાજકોટ મુકામે તા. ૨૨-૪-૨૦૧૧ અને ૨૩-૪-૨૦૧૧ દરમ્યાન પરમસમાધિ મહોત્સવની ઉજવણીમાં સંતો તથા વિશિષ્ટ મહાનુભાવોના સ્વાધ્યાય તથા ભક્તિનું સુંદર આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. તા. ૨૨-૪-૨૦૧૧ના દિવસે સવારે શ્રી દિલીપભાઈ કોઠારીની ભાવવાહી ભક્તિ રાખવામાં આવી હતી. મહોત્સવ દરમ્યાન પૂજ્યશ્રી ગાંગજીભાઈએ વચનામૃત પત્રાંક - ૮૧ના આધારે, પૂજ્યશ્રી નલિનભાઈ (ભાઈશ્રી)એ વચનામૃત પત્રાંક ૨૦૧ ના આધારે, પરમ આદરણીય બહેનશ્રી સુધાબેન શેઠે વચનામૃત પત્રાંક - ૨૮૦ના આધારે, પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈએ પત્રાંક ૫૭૦ ના આધારે, પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈએ પત્રાંક - ૪૬૭ ના આધારે મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યા હતા.

તા. ૨૩મી એ સવારે પૂજ્યશ્રી ભાનુવિજયજી મહારાજ સાહેબના તથા આદરણીયશ્રી વસંતભાઈ ખોખાણીના મનનીય સ્વાધ્યાય બાદ આભારવિધિથી કાર્યક્રમનું સમાપન થયું હતું. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની શારીરિક અસ્વસ્થતાને કારણે રાજકોટ જઈ શક્યા નહોતા. પૂજ્ય બહેનશ્રી તથા થોડા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો સત્સંગનો લાભ લેવા રાજકોટ ગયા હતા તથા પૂજ્યશ્રીનો શુભેચ્છા સંદેશ પાઠવ્યો હતો.

રાજકોટ નિવાસ દરમ્યાન આદ.શ્રી નરેન્દ્રભાઈ / જ્યોતિબેન સમગ્ર પરિવારે ખૂબ પ્રેમપૂર્વક સેવા કરી હતી. તેઓનો ખૂબ ખૂબ આભાર તથા પૂજ્યશ્રીના શુભાશીર્વાદ.

આપણી સંસ્થામાં શ્રી રાજમંદિરના ભૂમિપૂજન તથા શિલાન્યાસ વિધિની તસવીરો (તા. ૨૭-૪-૧૧)

મુખ્યદાતા આદ. શ્રી કુમુદભાઈ મહેતા તથા આદ. શ્રી સુધાબેન મહેતાનું અભિવાદન

સંતમિલન

ઉપસ્થિત ભક્તજનો

શ્રી ચૈતન્યધામ, ઘણપ (જિ. ગાંધીનગર)ની યાત્રા વેળાએ (તા. ૨૮-૪-૨૦૧૧)

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883
Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
Regd. No. : GAMC - 309/2009-11 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2011
Licence to post without prepayment No. CPMG/GJ/36/2009-11 Valid upto 31-12-2011

સંસ્થા દ્વારા છાશવિતરણના ઉદ્ઘાટનની વેળાએ (તા. ૧૬-૪-૨૦૧૧)

શ્રી રામનવમીના મંગલ પ્રસંગે લક્ષ્મીપુરા (જિ. સાબરકાંઠા) મુકામે
યોજાયેલ સત્સંગ-ભક્તિની વેળાએ (તા. ૧૨-૪-૨૦૧૧)

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી ઠાતા

‘દિવ્યધ્વનિ’ મે-૨૦૧૧ ના અંક માટે રૂ. ૧૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
❶ આદ. શ્રી નિર્મળાબેન કેશવલાલ સુમરિયા (યુ.કે.)
તરફથી તેઓશ્રીના લગ્નગ્રંથિના ૬૦ વર્ષ નિમિત્તે
પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

‘દિવ્યધ્વનિ’ મે-૨૦૧૧ ના અંક માટે રૂ. ૧૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
❷ સ્વ. રૂપલ તુષાર શાહના સ્મરણાર્થે
હસ્તે : આદ. શ્રી હેમીબેન મનુભાઈ ધનાણી (નાઈરોબી, કેન્યા)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shreemad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007. Dist.
Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate,
Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah